

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Jona Willem te Water (1740-1822). Historicus en theoloog tussen traditie en Verlichting

Mooij, J.D. de

Citation

Mooij, J. D. de. (2008, May 7). *Jona Willem te Water (1740-1822). Historicus en theoloog tussen traditie en Verlichting*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/12841>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/12841>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Geraadpleegde bronnen en literatuur

Gebruikte afkortingen

ACW	Archief Classis Walcheren.
AZG	<i>Archief. Vroegere en latere mededeelingen voornamelijk in betrekking tot Zeeland, uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen 1856-1969 en Archief. Mededelingen van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen 1970-heden.</i>
BLGNP	<i>Biografisch lexicon voor de geschiedenis van het Nederlandse protestantisme I-VI, Kampen 1983-2006.</i>
BWN	A.J. van der Aa, <i>Biographisch Woordenboek der Nederlanden, bevattende levensbeschrijvingen van zoodanige personen, die zich op eenigerlei wijze in ons vaderland hebben vermaard gemaakt I-XXI, Haarlem 1852-1878.</i>
GAV	Gemeentearchief Vlissingen
MMW	Museum Meermannno-Westreenianum
NA	Nationaal Archief
NAKG	<i>Nederlands archief voor kerkgeschiedenis</i>
NHGL	Nederlandse Hervormde Gemeente Leiden
NNA	Nieuw Notarieel Archief
NNBW	<i>Nieuw Nederlandsch biographisch woordenboek I-X, Leiden 1911-1937.</i>
RAL	Regionaal Archief Leiden
UBL	Universiteitsbibliotheek Leiden
UBUVA	Universiteitsbibliotheek Universiteit van Amsterdam
ZA	Zeeuws Archief
ZB	Zeeuwse Bibliotheek

Archivalia

Gemeentearchief Schouwen-Duiveland

- Hervormde Gemeente Haamstede, doos 10 en 13

Gemeentearchief Vlissingen

- Collectie Van der Os, D 30, E 19
- Hervormde Gemeente Vlissingen 1579-1948, 307, 308, 374, 376, 474, 475
- Stadsarchief, 4469

Haags Gemeentearchief

- Haags Genootschap tot verdediging van de christelijke godsdienst, 1-3, 13, 20, 58, 59

Kerkelijk Bureau Nederlandse Hervormde Gemeente Katwijk aan Zee

- Begraafregisters Begraafplaats Zuidstraat, oud gedeelte, graf nr. 34

Koninklijke Bibliotheek, Den Haag

- Handschriften, 74 B 5, 74 B 9, 74 D 12, 74 D 13-14, 75 H 11, 75 H 13, 78 C 31, 79 E 134, 79 H 10, 79 J 40, 121 A 13, 121 B 9, 121 E 4, 128 D 27, 129 E 7, 130 E 31, 130 G 31, 132 A 33, 133 H 28, 135 K 19

Museum Meermannno-Westreenianum, Den Haag

- Archief Meerman, 250, 282, 310

- Archief Van Damme, 402, 405

Nationaal Archief, Den Haag

- Archief Van de Spiegel, 1, 627
- Provinciaal Kerkbestuur van Zuid-Holland en Zuid-Hollandse Synode 1816-1951, 12-14
- Classis Leiden en Nederrijnland 1575-1816, 14-16
- Classis Leiden van de Nederlandse Hervormde Kerk 1816-1951, 1
- Oud Synodaal Archief 1566-1816, 106-109, 169, 420
- Vierschaar der Universiteit te Leiden 1594-1811, 5, 8, 9, 20-22, 31, 32
- Departement van Erediensten 1805-1810, 22, 23, 36-39, 83, 113, 140, 143

Noord-Hollands Archief, Haarlem

- Archief Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen, 13-16, 57, 58, 68, 94-96, 409, 411
- Archief Koninklijk Nederlandsch Instituut voor Wetenschappen, Letteren en Schoone Kunsten, 107-111, 115, 116, 119-122

Regionaal Archief Leiden

- Archief betreffende de ramp van januari 1807, 74
- Bibliotheek, 7000/01
- Familie Tydeman, 51, 742
- Kerkenraad van de Nederlandse Hervormde Gemeente Leiden, 13-16, 19, 20
- Ministerie van predikanten Nederlandse Hervormde Gemeente Leiden, 1
- Nieuw Notarieel Archief, Notaris F. Booy, 113, 116; Notaris H.J. Hofstede, 174
- Stadsarchief van Leiden 1574-1816, 1308, 7161

Universiteitsbibliotheek Leiden

- Academisch Historisch Museum, 1
- Archief van Senaat en Faculteiten, 158, 160, 161, 185, 278, 308, 368, 371, 378, 562, 563
- Archief Curatoren 1574-1815, 35
- Archief Curatoren 1815-1877, 1, 2, 69, 227
- Archief Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, 5-9, 22, 37, 38, 49, 50, 83, 305, 362-384, 409, 413
- BPL, 263, 336, 885, 945, 974, 1005, 1007, 1037, 1188, 1238, 1307, 2146, 2582, 2730, 2816, 2923
- LTK, 949, 994, 997, 998, 1000, 1003, 1004, 1567, 1878, 2083

Universiteitsbibliotheek Utrecht

- Archief Familie Chevallier, portefeuille VI
- Handschriften, 6 E 7, 8 N 4, 15 A 3, 1064, 1348

Universiteitsbibliotheek Universiteit van Amsterdam

- Handschriften, Ba 15, Bb 27 a-f, Bc 96, Bc 108, Bg 64, Bl 210:a,b, Bw 91, Bw 94, Bx 256, Cz 68 a, D 126, Ec 98 g, Er 23, Eq 66, Eq 67, Eq 67a, Eq 67b, R 101, Fh 8, 1 E 41-44, Ga 33, K 101, N 135:a, N 135:b, R 101, 3 Br 2, 4 Dj 1, 2, 7 Dh, 9 B, 9 Bi, 24 aq 1-7

Universiteitsbibliotheek VU, Amsterdam

- Handschrift XV.05080

Utrechts Archief

- Familie Des Tombe, 832, 903, 905
- Provinciaal Utrechts Genootschap, 10, 89, 168, 198, 243

- Senaat Rijksuniversiteit Utrecht, Godgeleerdheid, 1, 7, 347, 352

Zeeuws Archief, Middelburg

- Familie Ermerins en Wiltshut, 35
- Familie Matthias-Pous-Tak van Poortvliet, 205
- Familie Schorer 1547-1983, 153
- Familie Schorer (aanvulling), 14
- Familie Snouck Hurgronje I, 95-97
- Familie Van Borssele van der Hooge, 57, 58, 85, 107, 112, 113, 143-145, 151-153
- Familie Van Doorn van Westkapelle, 15
- Familie Van Lynden, 65, 171
- Hervormde Gemeente Veere, 16
- Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, 3-5, 55-64, 129, 144, 233
- Natuurkundig Gezelschap Middelburg, 1, 9
- Nederlandse Hervormde Kerk, Classis Walcheren/Middelburg, 15, 16, 31-33, 43, 50, 67, 76, 80
- Rekenkamer, gedeponeerde archieven, 1072, 1074
- Stad Veere, 37, 217
- Staten van Zeeland, 456
- Verzameling De Vos, 39
- Verzameling Handschriften en Aanwinsten Gemeentearchief Middelburg, 1
- Verzameling Handschriften Rijksarchief in Zeeland, 11, 18C.1, 94, 119, 232, 234, 240-242, 247-249, 259, 265, 288, 416, 578, 841
- Verzameling Stukken achtergelaten door Chartermeesters, Provinciale- en Rijksarchivariaten in Zeeland, 121
- Verzameling Verheye van Citters, 42c, 54b
- Zelandia Illustrata IV, 922, 923

Zeeuwse Bibliotheek, Middelburg

- Collectie Handschriften, 87, 89, 91, 95, 104, 107, 137, 229, 302-305, 369, 391, 426, 433, 434, 436, 437, 440, 454, 457-460, 464, 467, 469, 470, 477, 480, 481, 483, 490, 495, 561 A, 584, 587, 588, 590, 884, 1033, 1073, 1108, 1322, 1324, 1325, 1478-1480, 1484-1488, 1491-1493, 1543, 1553, 1924-1926, 1928-1932, 1936, 1944, 1945, 1947-1979, 1981-2006, 2008-2066, 2068-2077, 2079-2143, 2152, 2296, 2328, 2374, 2421, 2460, 2580, 2611, 2654, 2659, 2662, 2990, 3239, 3615, 3623, 3810, 5134, 6159, 6187, 6197, 6203, 6414, 6786, 6786

Geschriften van Jona Willem te Water

- 1755 – *Oratio honori et meritis illustrissimae gentis Borsaliae, dicta die 3 septembris 1755 in Aede Anglicana, quum auctoritate publica ex illustri gymnasio Flessingano ad academiam solemniter promoveretur*, s.l. [1755].
- 1755 – *Redenvoering ter eere, en over de verdiensten des doorluchtigen geslachts Van Borssele, uitgesproken te Vlissingen, uit het Latijn vertaelt, en met aenteekeningen verrykt door Willem te Water*, Middelburg 1755.
- 1761 – *Disputatio historico-critica ad historiam sepulchri et sepulturae Jesu Christi, quam favente Deo praeside viro celeberrimo Petro Wesselingio publico sistit examini Iona Guilielmus te Water Flandrus auctor*, Utrecht 1761.
- 1765 – ‘Observata quaedam ad vitam Johannis Haerenii v.d.m. Brugensis’, in: Daniël Gerdes (ed.), *Scrinium antiquarium sive miscellanea Groningana nova ad historiam reformationis ecclesiasticam praecipue spectantia; inseruntur tractatus varii generis, epistolae, orationes*,

- biographiæ etsim, sive nunquam antea editæ, sive ita factæ rariores ut pro ineditis haberi possint* VIII deel 1, Groningen en Bremen 1765, 531-543 [vertaling van een door Willem te Water senior geschreven stuk].
- 1766 – Kort verhaal der Reformatie in Zeeland in de zestiende eeuw, benevens eenige verhandelingen dienende tot opheldering van de historie van de kerk-hervorminge aldaar, begonnen door den wel eerwaarden heer Willem te Water, in zyn leven predikant laatst te Axel, Middelburg 1766.
- 1767 – Plechtige inhuldiging van zyne doorluchtigste hoogheid Willem den Vyfden prins van Oranje en Nassau enz. enz. als erf-heer van Vlissingen op den XXX van bloeimaand MDCCCLXVI. Met eene voorafgaande beschryvinge van de voornaamste geschiedenissen der stad Vlissingen sedert haare eerste beginselen tot op onsen tijd, Middelburg 1767.
- 1772 – Tweede eeuw-feest van de vryheid in den burgerstaat en godsdienst binnen de stad Vlissingen sedert den zesden van grasmaand MDCLXXII, in eene openbaare redenvoeringe gevierd den zesden van grasmaand 1772. Met eenige aanteekeningen en oorspronglyke stukken, betreffende de geschiedenissen van Nederland, Middelburg 1772.
- 1774 – Aanspraak aan de hervormde kerk in Nederland bij gelegenheid der invoeringe van de nieuwe psalm-berijminge, tot opwekkinge om daar van een naarstig gebruik te maken in den openbaaren en huisselijken godsdienst, door een medelid derzelve kerke, Amsterdam 1774 [anoniem].
- 1775 – ‘Aanmerkingen over eenige plaatsen in de Heilige Schrift’, in: Petrus Hofstede, *Bijzonderheden over de Heilige Schrift* III, Rotterdam 1775, 577-590.
- 1775 – ‘Verhandeling over het begraven van lijken in de steden en kerken’, *Verhandelingen uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Vlissingen* 4 (1775) 629-667.
- 1776 – ‘Verhandeling over een’ penning van Ptolemaeus, zoon van Mennaeus, tetrarcha van Chalcidene’, *Verhandelingen uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Vlissingen* 5 (1776) 609-629.
- 1776 – 1796 – *Historie van het Verbond en de smeekschriften der Nederlandsche edelen, ter verkrijginge van vryheid in den godsdienst en burgerstaat in de jaaren 1565-1567. Uit veele oorspronglyke gedenkstukken saamgesteld* I-IV, Middelburg 1776-1796. (I: 1776, 1779²; II: 1779; III: 1795; IV: 1796)
- 1780 – *Oratio de praestantia et dignitate historiae Batavae, publice habita die XV Martii a.v.ae. MDCCCLXXX*, Middelburg 1780.
- 1780 – Bericht wegens het verongelukte Oost-Indische schip Woestduin en de reddinge der schepelingen door de gebroeders Naerebout, Middelburg 1780 (fotomechanische herdruk Vlissingen 1974) [anoniem].
- 1781 – ‘Genealogie van het aloud en adelyk geslacht Wynckelman of Winckelman’, in: Abraham Ferwerda, *Adelyk en aanzienelyk wapen-boek van de zeven provincien. Waar by gevoegt zyn een groot aantal genealogien van voorname en aanzienelyke familien* II, tweede stuk, Leeuwarden 1781.
- 1782 – *Verhandelingen uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Vlissingen* 8 (1782), xciii-cxxxi [rede over de Unie van Utrecht].
- 1782 – ‘Aanmerkingen over eenige Smyrnasche penningen’, *Verhandelingen uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Vlissingen* 9 (1782), 481-506.
- 1784 - 1800 – *De Vaderlandsche historie van den heere J. Wagenaar verkort, en met leerzaame aanmerkingen, ten dienste der Nederlandsche jeugd uitgegeven* I-IV, Amsterdam 1784-1800 [I: 1784; II: 1794; III: 1798; IV: 1800].
- 1785 – *Oratio de studio historiae ecclesiasticae cum disciplina theologiae diligenter coniungendo, publice habita, die IX aprilis a.v.ae. MDCCCLXXXV*, Leiden 1785.
- 1789 – ‘Redenvoering over de onderscheiden wijze der bevestiginge en verdediginge van den christelijken godsdienst, welke behoort in acht genomen te worden, naar maate van de

- verschillende wijze, waar op de waarheden van denzelven door de hedendaagsche vijanden bestreden worden', *Prysverhandelingen van het Genootschap tot verdediging van den Christelyken Godsdienst tegen desselfs hedendaegsche bestryderen voor het jaar 1788*, Den Haag enz. 1789, xvii-xcvi.
- 1790 – *Oratio de theologo erudito, publice dicta, cum magistratum academicum deponeret, de die VIII februarii a. MDCCLXXX*, Leiden [1790].
- 1792 – *Kerkelyk plakaat-boek III, Behelzende een aanhangsel op het eerste en tweede deel*, 's-Gravenhage 1792 [mederedacteurs: Willem de Koning, Petrus Hermannus Hugenholtz en Abraham Rutgers. Te Water schreef het voorwoord].
- 1793 - 1822 – *Redes op de algemene vergadering en levensberichten van gestorven leden*, in: *Handelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde*, [Leiden] 1793-1822.
- 1793 – *Kerkelyk plakaat-boek IV, Behelzende de plakaaten, ordonnantien en resolutien over de kerkelyke zaaken van den jaare 1735 tot 1760*, 's-Gravenhage 1793 [mederedacteurs: Willem de Koning, Petrus Hermannus Hugenholtz en Abraham Rutgers. Te Water schreef het voorwoord].
- 1793 – 'Bericht nopens de ingekomene antwoorden', in: *Verhandeling van het Genootschap tot verdediging van den Christelyken Godsdienst, opgericht in 's Haege, voor het jaer 1790*, Amsterdam enz. 1793.
- 1794 – *Historie der hervormde kerke en doorluchtige schoole te Gent, sedert derzelver aanvang tot derzever einde, door Willem te Water, predikant te Axel. Nieuwe uitgave, met een aanhangsel dienende ter verbeteringe en vermeerderinge van dezelve historie, door Jona Willem te Water*, Utrecht 1794.
- 1797 – H. van Wijn e.a., *Bijvoegsels en aanmerkingen, bestaande in noodige naleezingen voor de Vaderlandsche historie van Jan Wagenaar*, Amsterdam 1797 [hierin zijn onder vermelding van zijn naam aanmerkingen van Te Water opgenomen].
- 1802 – 'Aanmerking, betreffende J.C. Lavater, beschouwd als physiognomist', *Algemeene vaderlandsche letter-oefeningen* 1802 deel 2, 552 [anoniem].
- 1802 – 'Aanmerkingen op het stuk van H. Benzenberg, getiteld: Verdediging van het slot des allervolmaaksten gebeds, Matth VI:13', *Algemeene vaderlandsche letter-oefeningen* 10 (1802) deel 2, 413-419 [anoniem].
- 1802 – 'Boerhaave's bekkeneel, een uitzondering op het stelzel van den Hoogl. Gall', *Algemeene konst- en letter-bode* 1802, deel 2, 232-234 [anoniem].
- 1802 – *Algemeene konst- en letter-bode* 1802, deel 2, 340-342 [anonieme ingezonden brief over Herculaneum].
- 1802 – *Narratio de rebus Academiae Lugduno Batavae, seculo octavo et decimo, prosperis et adversis. Accedunt B. Vulcanii consilium de studio medicinae, auctarium Legati Papenbroekiani, series curatorum et professorum Academiae Lugduno Batavae, seculo XVIII*, Leiden 1802.
- 1804 – *Pauli Ernesti Jablonskii opuscula, quibus lingua et antiquitas Aegyptiorum, difficilia librorum sacrorum loca et historiae ecclesiasticae capita illustrantur. Magnam partem nunc primum in lucem protracta, vel ab ipso auctore emendata ac locupletata* I-IV, Leiden 1804-1813 (I:1804, II: 1806, III: 1809, IV: 1813).
- 1805 – 'Aan den schryver van dit blad', *Algemeene konst- en letter-bode* 1805, deel 1, 161-162 [anonieme ingezonden brief over de rederijkerskamer van Vosmeer].
- 1807 – 'Antwoord op de vraag betreffende de *Dea Burorina*, op een' ouden steen te Domburg gevonden', *Nieuwe verhandelingen van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* 1, Middelburg 1807, 255-278 [anoniem].
- 1807 – *Kerkelyk plakaat-boek V, Behelzende de plakaaten, ordonnantien en resolutien over de kerkelyke zaaken van den jaare 1761 tot 1795, en eenige van laater jaaren*, 's-Gravenhage 1807 [mederedacteurs: Willem de Koning, Petrus Hermannus Hugenholtz en Abraham Rutgers. Te Water schreef het voorwoord].

- 1808 – ‘Bedenkingen over het naauwe verband der opregtheid en voorzichtigheid in godsdienstige zaken’, *Verhandelingen van het Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, opgericht in ’s Haege, voor het jaer 1806*, Amsterdam en Den Haag 1808, 11-72.
- 1809 – *Aanspraak aan de Nederduitsche hervormde gemeente te Leyden, en Concept-reglement voor het bestuur der kerken, verdere goederen en inkomsten, toebehoorende aan het kerkgenootschap der Nederduitsche hervormde gemeente te Leyden*, [1809] [de aanspraak is door Te Water geschreven].
- 1814 – ‘Levensbijzonderheden van Pieter Adriaansz. van de Werff, burgemeester der stad Leijden, ten tijde van hare beide belegeringen door de Spanjaarden in de jaren 1573 en 1574, meest uit ongedrukte stukken verzameld’, in: *Verhandelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leyden* 2, eerste stuk, Leiden 1814, 1-184.
- 1819 – ‘Berigt over de verplaatsinge van de grafschriften der Leijdsche hoogleeraren Scaliger en Clusius’ *Algemeene konst- en letter-bode* 1819, deel 1, 211-213 [anoniem].
- 1821 – ‘Iets over de Maleische vertalinge des Bijbels’, *Algemeene konst- en letter-bode* 1821, deel 2, 153-155.
- 1823 – *Levens-berigt van Jona Willem te Water, te Leyden overleden den 19 october des jaars 1822, door hem zelven vervaardigd en, op zijn’ uitdrukkelijken last, bij uitersten wil, zonder enige veranderingen en bijvoegselen, zelfs zonder nadere voorrede of aantekeningen van anderen, door deszelfs erfgenamen woordelijk gevolgd en in het licht gegeven*, [Leiden] [1823].

Overige gedrukte bronnen

- Album studiosorum Academiae Rheno-Traiectinae MDCXXXVI-MDCCCLXXXVI. Accedunt nomina curatorum et professorum per eadem secula*, Utrecht 1886.
- Alphen, D.F. van, *Nagelatene schriften, gevonden in de papieren van mr. Hiëronymus van Alphen*, Utrecht 1813.
- Alphen, Hieronymus van, *Ter gedagtenis*, s.l. 1800.
- Andriessen, Andreas, *Aanmerkingen op de psalmberymingen van Petrus Dathenus, in welke uit het algemeen gebrek van taal- en dichtkunde, onhebbelye wantaal van psalm tot psalm voorkomende, en ongelykvormigheidt aan den text, derzelver onbestaanbaar gebruik en noodzaaklykheidt der veranderinge vertoont en aangedrongen wordt*, Middelburg en Amsterdam 1756.
- Anthologie uit de prozaschriften van Jona Willem te Water* (Kabinetbibliotheek der vaderland-sche literatuur 3), Utrecht 1851.
- Barueth, Johan, *Hollands en Zeelands jubeljaar, of tweehonderd-jarige gedagtenis der heuchelyke verlossing van het Spaansche jok en grondlegging van Neêrlands Republiek in het jaar MDLXXII onder het wys beleid van Willem den I, prins van Oranje*, Dordrecht 1772.
- Bericht aan de Nederduitsche hervormde gemeente te Middelburg, nopens de verbeteringe van het openbaare psalmgezag; op begeerte van eerw. kerkenraad aldaar uitgegeven door gecommiteerden des kerkenraads*, Middelburg 1776.
- Bibliotheca Bosschiana sive catalogus librorum qui studiis inservierunt viri celeberrimi Hieronymi de Bosch [...]*, Amsterdam 1812.
- Bibliotheca Geunsiana sive catalogus librorum quibus usus est vir celeberrimus Matthias van Geuns [...]*, Utrecht 1818.
- Bibliotheca Hollebeekiana, sive catalogus librorum bibliothecae instructissimae viri clarissimi et plurimum reverendi Ewaldi Hollebeekii [...]*, Leiden 1797.
- Bibliotheca Kemperiana, sive catalogus librorum quis studiis inservierunt viri nobilissimi Joannis Melchioris Kemper [...]*, Leiden 1825.

- Bibliotheca Luzaciana, sive catalogus librorum quos in suos usus comparavit vir clarissimus Joannes Luzac dum in vivis esset [...]*, Leiden 1811.
- Bibliotheca Meermanniana sive catalogus librorum impressorum et codicum manuscriptorum, quos maximam partem collegerunt viri nobilissimi Gerardus et Johannes Meerman morte dereliquit Joannes Meerman [...]* I-IV, Den Haag 1824.
- Bibliotheca Muntinghiana, sive catalogus librorum quos singulari cum studio collegit vir clarissimus Hermannus Muntinghe [...]*, Groningen 1825.
- Bibliotheca Sandifortiana pars, continens collectionem pretiosam librorum [...]*, Leiden 1816.
- Bibliotheca Saxiana h.e. catalogus librorum exquisita integritate nitore eximiorum quibus usus est vir celeberrimus Christophorus Saxius [...]*, Utrecht 1806.
- Bibliotheca Te Waterana, sive catalogus librorum selectorum [...]*, Leiden 1823.
- Bibliotheca Tydemanniana, sive catalogus librorum quibus usus est et quorum plerisque sua manu adnotavit vir clarissimus Meinardus Tydeman [...]*, Leiden 1826.
- Bibliotheca Wachendorffiana sive catalogus librorum in vario scientiarum genere egregiorum et rariorum quos inusus suos collegit vir amplissi musae nobilissimus Cornelis Anthony van Wachendorff [...]*, Utrecht 1811.
- Bibliotheca Wassenberghiana sive catalogus librorum qui studiis inservierunt viri clarissimi Everwini Wassenberghii [...]*, Franeker 1828.
- Bibliotheca Wyttenbachiana, sive catalogus librorum eximia integritate atque nitore insignium, quibus usus est vir celeberrimus Daniel Wyttenbachius [...]*, Leiden 1822.
- Bibliothecae Te Wateranae pars altera, sive catalogus sistens collectionem epistolarum autographarum [...]*, Leiden 1823.
- Brahe, Jan Jacob, *Kerkelyke redenvoering, ter gelegenheid van het tweede eeuwgetyde der Vlis-singsche vryheid*, Vlissingen 1772.
- Brief van een Amsterdamsch heer, in antwoord aan zijnen vriend in Zeeland nopens de aldaar heerschende onlusten en de roomsche kerk te Vlissingen*, Alkmaar enz. [1779].
- Broes, Brouërius, *Oratio de literarum sacrarum studio, præcipuo theologi munere*, Leiden 1784.
- Burman, Franciscus, 'De godgeleerde, of inwyingsredenvoering over het gene tot een recht-schapen en volmaakten godgeleerden vereischt word', in: Dez., *De harmonie ofte over-eenstemminge der vier h. evangelisten*, Amsterdam 1739², 755-798.
- C.A.H., *Brief aan den hoogerwaardigen hoggeleerden heer Jona Willem te Water, professor te Leyden, betreffende den voornaamsten inhoud van deszelfs verhaal van de voor- en tegen-spoedige lotgevallen der Leydsche academie in de XVIII eeuw*, Amsterdam enz. z.j.
- C.P.J., *Philopatriana den Zeeuwschen burgervaderen toegewyd, gedurende de onlusten onder eenige landlieden*, in *Walcheren ontstaan*, Amsterdam enz. 1778.
- Catalogus librorum [...]* quos in usus collegit vir clarissimus et plurimum reverendus Broërius Broes, Leiden 1799.
- Clarisse, Joannis, *Orationes duae, altera de theologo vere liberali*, Leiden 1815.
- Curtenius, Petrus, *Leerredenen over den Heidelbergschen catechismus I* (uitgegeven door Brou-ërius Broes), Leiden 1790.
- Dathenus, Petrus, *De psalmen Davids ende andere lofsanghen wt den Francoyschen dichte in Nederlandschen ouerghesett*, Heydelbergh 1566.
- Ekama, Cornelius, *Oratia de insignium qui in scientia astronomica facti sunt [...]*, opgeno-men in: *Annales Academiae Lugduno Batavae* 8 feb. 1822-8 feb. 1823, Leiden 1824.
- Fabricius, Franciscus, *Godtgeleerde en letterlievende verhandeling over het priesterampt van Christus naer de ordeninge van Melchizedek, waerin de plaetzen Gen. XIV:18-20, Ps. XC:4, Hebr. VII:1-10 en alle de geschil-stukken die deezen koning van Salem en priester betreffen, naukeurig worden verhandelt en verklaert*, Leiden 1740.
- Gedenkschriften, in de hedendaagsche talen, van de derde klasse van het Koninklijk-Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten 3*, Amster-dam 1826.

- Gesner, I.M., *Primae lineae isagoges in eruditionem universalem nominatim philologiam, historiam et philosophiam*, Göttingen en Leipzig 1760.
- Gillissen, Aegidius, *Oratio de veterum haereticorum injusta defensione*, Leiden 1765.
- Gravezande, A. 's, *Tweede eeuwgedachtenis der Middelburgse vrijheid, zoo in den godsdienst als burgerstaat; of historische aaneenschakeling der gebeurtenissen der stad Middelburg in Zeeland*, Middelburg 1774.
- Gravezande, Adrianus 's, *De Unie van Utrecht herdacht in eene kerkrede over Ps. CXXXIII:1^b*, Middelburg 1779.
- Grijpskerke, Jacob van, *'t Graafschap van Zeeland, ofte corte representatie van de regeeringe van Zeeland onder haare graven, tot den jaare 1579*, Middelburg 1882.
- [Hemert, G. van], *Lijk-tranen, gestort op het afsterven van den hoog-eerwaarden, hooggeleerden en godzaligen heer J.W. te Water, (doctor en professor in de heilige godgeleerdheid aan 's Rijks Hooge School, ridder der Orde van de Nederlandschen Leeuw, en waardig evangelie-dienaar in de gemeente van Jezus Christus te Leyden)*, Leiden 1822.
- [Hemert, G. van], *Treur-zang op het afsterven van den wel-eerwaarden, zeer geleerden en godzaligen heer Joannes Roldanus, geliefd leeraar bij de Nederduitsch hervormde gemeente van Jezus Christus te Leyden*, s.l. [1822].
- [Hemert, G. van], *Treur-zang op het afsterven van den wel-eerwaarden, zeer geleerden en godzaligen heere Nicolaas Schotsman, in leven geliefd leeraar in de gemeente van Jezus Christus, te Leyden*, s.l. [1822].
- Henzenberg, H., 'Verdediging van het slot des allervolmaaksten gebeds, Matth. VI:3', *Algemeene vaderlandsche letter-oefeningen* 10 (1802) deel 2, 185-195, 229-237.
- Hollandsche historische courant* 21 nov. 1778.
- Honert, Joan van den, *Derde versameling van heilige mengelstoffen, behelsende eenige kerkelike en akademische verhandelingen en redenvoeringen*, Leiden 1747.
- Huet, Daniel Théodore, *Inhuldiging van zijne doorluchtige hoogheid Willem Karel Hendrik Friso, prins van Oranje, als erf-heer van Vlissingen op den Vden junij MDCCLI, met koperen platen versierd*, Amsterdam 1753.
- [Huisinga Bakker, P.], *Het leeven van Jan Wagenaar, benevens eenige brieven van en aan den-zelfen*, Amsterdam 1774.
- Ingelse, Lourens, *De genaderijke leidingen Gods met zijne uitverkorenen. Gebleken in de onlusten op het eiland Walcheren, in de jaren 1776 tot 1779, ontstaan door de begunstiging der rooms-katholieken te Vlissingen en de geweldadige invoering der nieuwe psalmberijming te Westkapelle, met de gestrengte vervolging van hen, die aan de oude berijming gehecht bleven, getrouwelijk beschreven omstreeks 1811*, Rotterdam [ca. 1880].
- Iperen, Josua van, 'Verhandeling over de historie-kennis', in: *Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap der Konsten en Wetenschappen* 2, Rotterdam en Amsterdam 1784, 1-61.
- Iperen, Josua van, *Afscheid van de classis Walcheren en de gemeente van ter Veere, nevens de eerste leerrede op het Oost-Indisch compagnieschip Europa*, Amsterdam 1779.
- Iperen, Josua van, *De statige inhuldiging van zyne doorlugtigste hoogheid Willem den vyfden, prince van Oranje en Nassau als markgraaf van Veere, den XXVIII van bloeimaand MDCCLXVI*, Middelburg 1767.
- Iperen, Josua van, *Kerkelyke historie van het psalm-gezag der christenen, van de dagen der apostelen af, tot op onzen tegenwoordigen tyd toe, inzonderheid van onze verbeterde Nederduitsche psalmberijminge I-II*, Amsterdam 1777-1778.
- Iperen, Josua van, *Tweehonderdjarig jubel-feest der Nederlandse vryheid, of plegtige redenvoeringe ter gedachtenisse der afwerpinge van het Spaansch juk, uitgesproken in de Groote Kerk ter Veere op den III van bloeimaand MDCCLXXII*, Middelburg 1772.

- Juvenalis Glaucomastix, *Datheeniana, of ophelderingen en aanmerkingen over de vermaarde psalmberijminge van Petrus Dathenus, uit oude en geloofwaardige gedenkstukken, echte handschriften en onderscheidene leezingen der beroemdste geleerden verzaamelt*, z.p. 1758.
- Kluit, Adriaan, *Inwijdingsrede over den bijgelovigen oorsprong en schadelijke gevolgen van 't begraven in kerken en steden*, Middelburg 1777.
- Korte, Kornelis de, *Ter herinnering aan het voorgevallene in Walcheren in de jaren 1778 en 1779; als ook een kort woord van het jaar 1776 en 1777, zijnde de oorzaak van al het voorgevallene; alsmede de bevindingsweg en gevangenschap van Cornelis de Korte. Gedrukt tot stichting en lering, vooral in deze dagen*, [Middelburg ca. 1784].
- Lambrechtsen, N.C., 'Aanspraak aan de algemeene vergadering tot plegtige viering van het vijftig jarig jubilé des genootschaps', in: *Nieuwe verhandelingen van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* 3, Middelburg 1821.
- Leeuwen, J.D. van, 'Antwoord op de vraag: Dewyl de schadelykheid der begravenissen, binnen de steden en kerken, ten vollen bewezen en vry algemeen erkend is: welke zyn de verschillende redenen, dat die nadeelige gewoonte in deeze Republiek blijft stand grypen; en welke zyn de beste middelen, om dezelve te doen ophouden?', *Verhandelingen uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Vlissingen* 12 (1786) 3-86.
- Librorum pars sane exigua quibus usus est G. te Water [...]*, Leiden 1832.
- Naamwijzer aantoonende alle de naamen en woonplaatsen van de edele achtbaare heeren regeerders der stad Middelburg in Zeeland, benevens derzelver voornaamste bedienden*, Middelburg 1783.
- Nollet, Jean Antoine, *Natuurkundige lessen, door proefneemingen bevestigd, tot opheldering van allerley dagelyks voorkomende zaaken I-VII*, Amsterdam 1759-1772.
- Notulen van de ed. mog. heeren Staaten van Zeeland d'anno 1776*, z.p. z.j.
- Notulen van het departementaal bestuur van Zeeland, beginnende met den 2 july 1803*, z.p. z.j.
- Palm, J.H. van der, 'Lofreden op den hoogwelgeboren heer Mr. Johan Adriaen van de Perre', in: *Verhandelingen uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* 15, Middelburg 1792.
- 'P. Datheen en zijne psalmberijminge verschoont. Naar het eigenhandig geschrift van Wilh. te Water, in leven predikant te Axel', *Kerkhistorisch archief* 2 (1859) 113-128.
- Pestel, F.W., *Commentarii Republica Batava*, Leiden 1782.
- [Plevier, Johannes, e.a.], *Feest-zangen ter zilveren bruylofte van den heere Jacob Mounier, en mejufvrouw Susanne Plevier; door den band des huwelyks vereenigd te Zierikzee, den XXIII. september, MDCCXXVI*, z.p. [1751].
- Prix des livres de la Bibliothèque Meermannienne vendue à La Haye*, Den Haag 1824.
- Proces-verbaal van de twaalfde algemeene vergadering van het Koninklijk-Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schone Kunsten*, Amsterdam 1819.
- Proeve van oudheid-, taal- en dichtkunde, door het Genootschap Dulces ante omnia musae*, Utrecht 1775.
- Roemer, J., *Leyden in hare ramp op den 12 januarij 1807*, Leiden 1807.
- Scheltens, Paulus, *Kerkelyk plakaat-boek II, Behelzende de plakaaten, ordonnantien, ende resolutien, over de kerkelyke zaken*, 's-Gravenhage 1735.
- Schotsman, Nicolaas, *Eere-zuil, ter nagedachtenis van de voor twee honderd jaren te Dordrecht gehouden nationale synode, opgeregt*, Leiden 1819².
- Siegenbeek, M., 'Aanspraak', *Handelingen van de jaarlijksche vergadering van de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden, gehouden den 30sten juny 1823*, Leiden 1823, 1-35.
- Sloot, Augustus van der, *Twe honderdjarige gedagtenis der verlossinge van Middelburg uit de Spaansche en antichristische dwingelandye, plegtig geviert op zondag namiddag den XX february MDCLXXIV in ene leerrede over Psalm CCXIV*, Middelburg 1774.

- 'Stelsel van den Hoogl. Gall', *Algemeene konst- en letter-bode* 1802, deel 2, 130-131.
- Twee brieven van een Zeeuwsch heer aan zynen vriend te Amsterdam, zynde een echt en onzydig bericht, omtrent de thans heerschende onlusten in Zeeland, en voornamentlyk wegens het bouwen eener roomsche kerk te Vlissingen, Amsterdam 1779².
- Velde, J. van de, Tweehonderd-jarig jubelfeest, ter gedagtenisse der verlossinge van de stad Zierikzee uit de Spaansche dwingelandy plechtig gevierd op den zevenden november 1776 in een kerkelyke leerreden over Psalm LXVI vs 12, Zierikzee 1777.
- Verhandelingen uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Vlissingen 1-15, Middelburg 1769-1792.
- Verhandelingen van het Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, Amsterdam en Den Haag 1788-1811.
- Volten, W.A. van, *De Bybel vertaald, omschreven en door aanmerkingen opgehelderd* I-XIII, Amsterdam 1789-1796.
- Vrolikhert, Godewardus, *Vlissingsche kerkhemel, ofte levensbeschrijving van alle de hervormde leeraren, die sedert den afval van Spanjen 1572, tot op dezen tyd, in de Nederduytsche kerke van Vlissingen gearbeydt hebben, waarby komen de lysten van alle de Engelsche en walsche leeraren dier stadt, als ook der genen, die in alle de Zeeuwsche steden, en te Dordregt, in de Latynsche tale onderwezen hebben*, Vlissingen en Middelburg, 1758.
- [Wagenaar, Jan], *Vaderlandsche historie, vervattende de geschiedenissen der nu vereenigde Nederlanden, inzonderheid die van Holland, van de vroegste tijden af, uit de geloofwaardigste schrijvers en egte gedenkstukken samengesteld* I-XXII, Amsterdam 1749-1759.
- Wassenbergh, Everwinus, *Oratio de bonarum hodie literarum et eruditionis in Belgio commodis et incommotis, eaque vel amplificandi, vel tollendi modis*, Franeker 1790.
- Water, Jan te, *Reden-voering ter blyde tweede eeuw-gedachtenisse der verlossinge van onder de Spaansche heerschappije door de verdraginge met prins Willem den I voorgevallen op den XXII maart MDLXXVII voor Goes en Zuidbeveland plechtig uitgesproken op den XXIII maart MDCCLXXVII des namiddags in de kerke te Wemeldingen in Zuidbeveland*, Middelburg 1777.
- Water, W. te, 'Lijst van Zeeuwsche edelen door geleerdheid lofwaardig', *AZG* 1 (1859) stuk 4, 33-83.
- Water, Willem te, *De bekeeringe van den moordenaar aan het kruis even voor zynen doot, beweert (en ten gebruike gebracht) volgens het verhaal van Lukas kap. XXIII, 39-43*, Amsterdam 1734.
- Water, Willem te, *Het hoog adelyk en adelyk Zeelant, vertoont uit eenige ongedrukte lysten der ridderschappe, en edelen van Zeelant, met verklaeringen en aentekeningen opgeheldert, en bevestigt en met de wapenen der edelen van Zeelant verrykt*, Middelburg 1761.
- Water, Willem te, *Historie der hervormde kerke te Gent, van haeren aenvang tot derzelver einde, mitsgaders een kort verhael der gereformeerde doorluchtige schole te Gent, zedert den jaere 1578 tot het jaer 1584. Hier zijn bygevoegt de levensbeschryvingen der naemruchtigsten predikanten te Gent, Utrecht 1756.*
- Water, Willem te, *Tweede eeuw-getyde van de geloofs-belydenisse der Gereformeerde Kerken van Nederlant, geviert in een historisch verhael van derzelver opstellers, goetkeurders, verdedigers, beschermers, hoogachtinge, gezag, nuttigheit, byvoegzelen, en van derzelver berispers en vyanden*, Middelburg 1762.
- Weiland, P., *Nederduitsch taalkundig woordenboek* I, Amsterdam 1799.
- Wiltens, Nicolaas, *Kerkelyk plakaat-boek, behelzende de plakaaaten, ordonnantien, ende resolutien, over de kerkelyke zaken*, 's-Gravenhage 1722.
- [Wolff-Bekker, E.], *De vryheid, aan den raad en de burgery der stad Vlissingen, Hoorn enz.* [1778].

Wolff-Bekker, Elizabeth, *De onveranderlyke Santhorstsche geloofsbelydenis. In rym gebragt door eene zuster der Santhorstsche gemeente (1772)* (uitgegeven door A.J. Hanou), Leiden 2000.

Secundaire literatuur

- Abels, P.H.A.M., 'Een voorbeeldige vrouw. Positie en invloed van de predikantsvrouw in de vroegmoderne tijd', *Tijdschrift voor Nederlandse kerkgeschiedenis* 5 (2002) 3-10.
- Akker, J. van den, 'Nieuwlichterij of Bijbels geloven? De evangelische beweging in de achttiende eeuw', *Documentatieblad Nadere Reformatie* 27 (2003) 18-36.
- Allan, David, 'This inquisitive age. Past and present in the Scottish Enlightenment', *The Scottish historical review* 76 (1997) no. 201, 69-85.
- Allan, David, *Virtue, learning and the Scottish Enlightenment. Ideas of scholarship in early modern history*, Edinburgh 1993.
- Allen, P.S., en H.M. Allen, *Opus epistolarum Des. Erasmi Roterodami I-XII*, Oxford 1906-1958.
- Aner, Karl, *Die Theologie der Lessingzeit*, Halle 1929.
- Baan, J. van der, *Geschiedkundige beschouwing van Zaamslag, van de vroegste tijden tot op heden, zoo in het burgerlijke als voornamelijk in het kerkelijke*, Terneuzen 1859.
- Baar-de Weerd, Claudette, 'Het Natuurkundig Genootschap der Dames te Middelburg (1785-1887)', *Zeeland. Tijdschrift van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* 10 (2001) 81-90.
- Baggerman, Janna Aartje, *Een lot uit de loterij. Familiebelangen en uitgeverspolitiek in de Dordtse firma A. Blussé en Zoon, 1745-1823*, Den Haag 2000 (diss. Utrecht).
- Bakhuizen van den Brink, J.N., e.a. *Handboek der kerkgeschiedenis I-IV*, Leeuwarden 1979-1985.
- Bank, J.H. van der, 'Op de grens van twee werelden: Gijsbertus Bonnet', in: De Groot en De Jong, *Vier eeuwen theologie in Utrecht*, 162-173.
- Barger, H.H., *Jan Scharp. Een predikant uit den Patriottentijd*, Rotterdam 1906.
- Beinart, B., en P. van Warmelo, 'Van der Keessel en de studie van de erfprins Willem Frederik, de latere koning Willem I, te Leiden 1789-1790', *Verslagen en mededeelingen van de Vereeniging tot uitgaaf der bronnen van het oud-vaderlandsche recht* deel XIV no. 1, 21-69.
- 'Belangrijke onuitgegeven brief van Onno Zwier van Haren', *Algemeene konst- en letter-bode* 1847, deel 2, 227-231.
- Beliën, H.M., e.a., (red.), *Nederlanders van het eerste uur. Het ontstaan van het moderne Nederland 1780-1830*, Amsterdam 1996.
- Belonje, J., 'Het oude kerkhof te Katwijk aan Zee', *Jaarboek voor de geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en omstreken* 41 (1949) 106-114.
- Bentham Jutting, W.S.S. van, 'Leendert Bomme 1727-1788: Een 18-de eeuwse bioloog te Middelburg', *AZG* 1969, 21-35.
- Bentham Jutting, W.S.S. van, en C.M. van Hoorn, 'Oude en nieuwe gegevens over leven en arbeid van dr. Job Baster (1711-1775)', *AZG* 1967, 29-70.
- Berg, C.R. van den, *Ds. Johannes Barueth (1709-1782). Een strijdbaar achttiende-eeuws verdiger van de gereformeerde kerk en staat*, Houten 2003 (diss. VU).
- Berg, J. van den, 'Godsdienstig leven binnen het protestantisme in de 18^e eeuw', in: *Algemene geschiedenis der Nederlanden IX*, Haarlem 1980, 331-344.
- Berg, J. van den, 'Het stromenlandschap van de Gereformeerde Kerk in Nederland tussen 1650 en 1750', in: F.G.M. Broeyer en E.G.E. van der Wall (red.), *Een richtingenstrijd in de Gereformeerde Kerk, voetianen en coccejanen 1650-1750*, Zoetermeer 1994, 9-27.

- Berg, J. van den, 'Kenterend getij: Leidse theologen en remonstrantisme, met name in de achttiende eeuw', in: E.K. Grootes en J. den Haan (red.), *Geschiedenis, godsdienst, letterkunde. Opstellen aangeboden aan dr. S.B.J. Zilverberg*, Roden 1987, 178-185.
- Berg, J. van den, 'Theologiebeoefening te Franeker en Leiden in de achttiende eeuw', *It Beaken* 47 (1985), 181-194.
- Berkvens-Stevelinck, Christiane, *Magna commoditas. A history of Leiden University Library 1575-2005*, Leiden 2004.
- Beutel, Albrecht, *Aufklärung in Deutschland* (Die Kirche in ihrer Geschichte, ein Handbuch 4, Lieferung O2), Göttingen 2006.
- Bie, Jan Pieter de, *Het leven en de werken van Petrus Hofstede*, Rotterdam 1899 (diss. Utrecht).
- Bierens de Haan, J., *Van Oeconomische Tak tot Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel 1777-1952*, Haarlem 1952.
- Bierens de Haan, J.A., *De Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen 1752-1952*, Haarlem 1952.
- Bijleveld, Nikolaj Hein, *Voor God, volk en vaderland. De plaats van de hervormde predikanten binnen de nationale eenwordingsprocessen in Nederland in de eerste helft van de negentiende eeuw*, Delft 2007 (diss. Groningen).
- Blaas, P.B.M., 'Het karakter van het vaderland. Vaderlandse geschiedenis tussen Wagenaar en Fruin, 1780-1840', in: N.C.F. van Sas (red.), *Vaderland. Een geschiedenis van de vijftiende eeuw tot 1940*, Amsterdam 1999, 365-389.
- Blaas, P.B.M., *Anachronisme en historisch besef. Momenten uit de ontwikkeling van het Europees historisch bewustzijn*, [Den Haag] 1988.
- Blok, P.J., *De Leidsche hoogeschool honderd jaar geleden. Rede uitgesproken op den 336sten verjaardag der Leidsche hoogeschool*, Leiden 1911.
- Blok, P.J., en W. Martin, *De senaatskamer der Leidsche universiteit. Hare geschiedenis, benevens een volledige catalogus der geschilderde portretten*, Leiden 1914.
- Blok, P.J., *Geschiedenis eener Hollandsche stad IV. Eene Hollandsche stad in den nieuweren tijd*, 's-Gravenhage 1918.
- 'Boekband van Suenonius Mandelgreen', *Nieuwsbrief Zeeuws Archief* 24, december 2004.
- Boneschansker, J., 'De kleine prijsverhandelingen van het Haagsch Genootschap', in: *Op de bres. 200 jaar Haagsch Genootschap tot verdediging van de Christelijke Godsdienst (1785-1985)*, 's Gravenhage 1985, 33-46.
- Boneschansker, J., *Het Nederlandsch Zendeling Genootschap in zijn eerste periode. Een studie over opwekking in de Bataafse en Franse tijd*, Leeuwarden 1987.
- Boogman, J.C., 'Raadpensionaris L.P. van de Spiegel: een reformatorisch-conservatieve pragmaticus en idealist', in: *Mededelingen van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen* 51 (1988) 136-223.
- Boot, I.C.G., *De vita et scriptis Petri Wesselingii*, Utrecht 1874.
- Bornewasser, J.A., 'The authority of the Dutch state over the churches, 1795-1853', in: A.C. Duke en C.A. Tamse (red.), *Britain and the Netherlands VII, Church and state since the Reformation*, Den Haag 1981, 154-175.
- Bos, Jan, *Rijklof Michaël van Goens (1740-1810), literator, politicus, piëtist*, 's-Gravenhage 1988.
- Bosch, Roel, 'De eredienst als strijdperk van Verlichting. De psalmberijming van 1773', in: Ernestine van der Wall en Leo Wessels (red.), *Een veelzijdige verstandhouding. Religie en Verlichting in Nederland 1650-1850*, Nijmegen 2007, 209-226.
- Bosch, Roel, 'Men zelden ziet een koorddanser in zijn bed sterven...': De protestantse kerk in Nederland en zelfmoord', *De Achttiende Eeuw. Documentatieblad van de Werkgroep Achttiende Eeuw* 33 (2001) 133-140.
- Bosch, Roel A., *En nooit meer oude psalmen zingen. Zingend geloven in een nieuwe tijd 1760-1810*, Zoetermeer 1996.

- Bosch, Roeland Albert, *Het conflict rond Antonius van der Os, predikant te Zwolle 1748-1755*, Deventer 1988 (diss. Kampen).
- Bosma, J., 'Vijf Franeker studentenalba uit de tweede helft van de achttiende eeuw', in: G. Th. Jensma e.a. (red.), *Universiteit te Franeker 1585-1811. Bijdragen tot de geschiedenis van de Friese hogeschool*, Leeuwarden 1985, 191-205.
- Bosma, Jelle Johannes, *Woorden van een gezond verstand. De invloed van de Verlichting op de in het Nederlands uitgegeven preken van 1750 tot 1800*, Nieuwkoop 1997 (diss. ThUK).
- Bots, J., *Tussen Descartes en Darwin. Geloof en natuurwetenschap in de achttiende eeuw in Nederland*, Assen 1972.
- Bouman, Hermannus, *De godgeleerdheid en hare beoefenaars in Nederland, gedurende het laatste gedeelte der vorige en in den loop van den tegenwoordige eeuw*, Utrecht 1862.
- Boutelje, George Abraham, *Bijdragen tot de kennis van A. Kluit's opvattingen over onze oudere vaderlandsche geschiedenis*, Groningen en Den Haag 1920 (diss. Leiden).
- Braat, W.C., 'De Maatschappij der Nederlandse Letterkunde van 1803 tot 1966', in: *Gedenkboek bij het 200-jarig bestaan van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden, gevierd op 18, 20 en 21 mei 1966*, Leiden 1966, 64-88.
- Breen, J.C., 'Gereformeerde populaire historiografie in de zeventiende en achttiende eeuw', in: J.A.L. Lancée (red.), *Mythe en werkelijkheid. Drie eeuwen vaderlandse geschiedbeoefening (1600-1900)*, Utrecht 1979, 20-67.
- Breen, Joh. C., 'Henric Alewijn. Een Amsterdamsch regent uit de tweede helft der achttiende eeuw', in: *Handelingen van het achtste Nederlandsche philologencongres*, Leiden 1916, 168-190.
- Broeke, Cornelis van den, *Een geschiedenis van de classis. Classicale typen tussen idee en werkelijkheid (1571-2004)*, [Kampen] 2005 (diss. VU).
- Bron, R.J., 'Waakzaam bij de tempel van Minerva'. Beeld en zelfbeeld van de Derde Klasse van het Koninklijk Instituut', in: W.P. Gerritsen (red.), *Het Koninklijk Instituut (1808-1851) en de bevordering van wetenschap en kunst*, Amsterdam 1997, 89-115.
- Brouwers, L., *De Jezuïeten te Brussel 1586-1773-1833*, Mechelen 1979.
- Bruijn, J.G. de, *Inventaris van de prijsvragen uitgeschreven door de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen 1753-1917*, Haarlem en Groningen 1977.
- Bruin, M.P. de, 'Eeuwfeesten in het licht van hun tijd', *Zeeuwsch Tijdschrift* 22 (1972), 100-106.
- Bruïne, Johannes Cornelis de, *Herman Venema. Een Nederlands theoloog in de tijd der Verlichting*, Franeker 1973 (diss. Groningen).
- Buijnsters, P.J., *Hieronymus van Alphen (1746-1803)*, Assen 1973.
- Buijnsters, P.J., *Justus van Effen (1684-1735). Leven en werk*, Utrecht 1992.
- Buijnsters, P.J., *Wolff en Deken. Een biografie*, Leiden 1984.
- Buijs, Peter, 'Van zonde naar ziekte: Nederlandse opvattingen over zelfmoord ten tijde van de Verlichting', *De Gids* 155 (1992) 301-312.
- Buisman, J.W., 'Bekkers wraak. Balthasar Bekker (1634-1698), de accommodatietheorie en Nederlandse protestantse theologen, 1750-1800', *De Achttiende Eeuw. Documentatieblad van de Werkgroep Achttiende Eeuw* 30 (1998) 97-111.
- Buisman, J.W., *Tussen vroomheid en Verlichting. Een cultuurhistorisch en -sociologisch onderzoek naar enkele aspecten van de Verlichting in Nederland (1750-1810)*, Leiden 1992.
- Bussemaker, Th., 'Aanteekeningen van J.A. van de Perre de Nieuwerwe over de acte van verbintenis en de dankadressen in Zeeland in 1787', *Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap* 23 (1902) 465-489.
- Buyt Ballot, C.S., 'Bijdrage tot de geslachtslijsten van eenige voormaals te Zierikzee gevestigde families', *De Nederlandsche Leeuw* 24 (1906) 75-86.
- Cipolla, Carlo M., *Miasmas and disease. Public health and the environment in the pre-industrial age*, New Haven en Londen 1992.

- Citters, A.C. van, 'Lofrede op den edel wel geboren heer Nicolaas Cornelis Lambrechtsen', in: *Nieuwe verhandelingen van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* 4, Middelburg 1827.
- Corbin, Alain, *Le miasme et la jonquille. L'odorat et l'imaginaire social XVIIIe-XIXe siècles*, Parijs 1982.
- Cramer, J.A., *De theologische faculteit in Utrecht in de achttiende eeuw*, Utrecht s.a.
- Cramer, S., 'Het Nederlandsch protestantisme bij den aanvang der 19de eeuw', *Teyler's theologisch tijdschrift* 4 (1906) 351-395.
- 'De hervorming op Walcheren', *De Katholiek* 52 (1867) 703-704 en 53 (1868) 232, 235, 237, 239.
- Delen, M.A.D., e.a., 'Een speurder bespied. De staatsman Laurens Pieter van de Spiegel als historicus temidden van tijdgenoten', *Documentatieblad Werkgroep Achttiende Eeuw* 47-48 (1980), 3-35.
- Deursen, A.Th. van, 'De Nadere Reformatie en geschiedbeoefening. Abraham te Velde en Franciscus Ridderus', *Documentatieblad Nadere Reformatie* 13 (1989) 25-39.
- Deursen, A.Th. van, 'Wijzgerige geschiedschrijving in Nederland', in: J.A.L. Lancée (red.), *Mythe en werkelijkheid. Drie eeuwen vaderlandse geschiedbeoefening (1600-1900)*, Utrecht 1979, 103-120.
- Deursen, A.Th. van, *Geschiedenis en toekomstverwachting. Het onderwijs in de statistiek aan de universiteiten van de achttiende eeuw*, Kampen 1971 (oratie VU).
- Deursen, A.Th. van, *Jacobus de Rhoer, 1722-1813. Een historicus op de drempel van een nieuwe tijd*, Groningen 1970.
- Deursen, A.Th. van, *Leonard Offerhaus. Professor historiarum Groninganus (1699-1779)*, Groningen en Jakarta 1957.
- 'De verzamelingen', *Zeeland. Tijdschrift van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* 10 (2001) 18-45.
- Dijk, F. van, *Mr. Laurens Pieter van de Spiegel. Raad en burgemeester van Goes. De leerjaren van een staatsman*, Assen 1963.
- Doorninck, J.I. van, *Vermomde en naamloze schrijvers, opgespoord op het gebied der Nederlandsche en Vlaamsche letteren I-II*, Leiden 1883-1885.
- Drie eeuwen portret in Nederland 1500-1800, Catalogus met 55 afbeeldingen*, Amsterdam 1952.
- Driessen, Felix, (ed.), *Leiden in den Franschen tijd. Handschrift uit de jaren 1794-1813*, Leiden 1913.
- Dyserinck, Joh., *Brieven van Betje Wolff en Aagtje Deken, met aantekeningen*, 's-Gravenhage 1904.
- Eekhof, A. 'De geschiedenis van het "Nederlands archief voor kerkgeschiedenis" (1829-1929)', *NAKG* 22 (1929) 153-198.
- Eggink, J.Ph., 'Dr. Willem te Water, de laatste subregent van het Staten-College te Leiden', *NAKG* 38 (1952) 249-256.
- Eijnatten, Joris van, 'De generatie-Van der Palm. Nederlandse academische theologen en de productie van religieuze kennis, 1760-1840', *Nederlands theologisch tijdschrift* 59 (2005) 215-234.
- Eijnatten, Joris van, 'Modestia, moderatio, mediocritas. De protestantse geestelijkheid in Nederland en de regulering van het publieke debat (1670-1840)', *Tijdschrift voor geschiedenis* 117 (2004) 26-44.
- Eijnatten, Joris van, 'Orthodoxie, ketterij en consensus, 1670-1850. Drie historische vertogen over religie en openbaarheid', *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 119 (2004) 468-490.
- Eijnatten, Joris van, *God, Nederland en Oranje. Dutch Calvinism and the search for the social centre*, Kampen 1993 (diss. VU).

- Eijnatten, Joris van, *Hogere sferen. De ideeënwereld van Willem Bilderdijk (1756-1831)*, Hilversum 1998.
- Eijnatten, Joris van, *Liberty and concord in the United Provinces. Religious toleration and the public in the eighteenth-century Netherlands* (Brill's studies in intellectual history 111), Leiden en Boston 2003.
- Ekkart, R.E.O., 'Portretten van geleerden en kunstenaars in het Trippenhuis', in: R. Meischke en H.E. Reeser (red.), *Het Trippenhuis te Amsterdam*, Amsterdam enz. 1983, 305-329.
- Ekkart, R.E.O., (e.a.), *Knappe koppen. Vier eeuwen Nederlands professorenportet*, Zutphen 1991.
- Emmer, P.C., *De Nederlandse slavenhandel 1500-1850*, Amsterdam en Antwerpen 2000.
- End, A. van den, *Gisbertus Bonnet. Bijdrage tot de kennis van de geschiedenis der gereformeerde theologie in de achttiende eeuw*, Wageningen 1957.
- Estié, Paul, *De stichting van een kerkgenootschap. Ontstaan en aanvaarding van het Algemeen reglement van 1818 voor het bestuur der Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden*, Amsterdam 1982 (diss. Leiden).
- Evenhuis, R.B., *Ook dat was Amsterdam IV, De kerk der hervorming in de achttiende eeuw: de grote crisis*, Baarn 1976.
- Fehr, James Jakob, en André Bouwman, *Legatum Stolpianum. History and archives of the Leiden prize competitions in natural theology and moral philosophy, 1754-2004* (Bibliotheca Universitatis Leidensis codices manuscripti 38), Leiden 2004.
- Feltz, A.C.A.W. van der, *Charles Howard Hodges 1764-1837*, Assen 1982.
- Fortgens, H.W., 'Latijnse school te Vlissingen', *AZG* 1946-1947, 40-65.
- Frederiks, J.G., 'Het Graafschap Zeeland, door Jacob van Grijpskerke', *Maandblad van het genealogisch-heraldiek genootschap De Nederlandsche Leeuw* 1894, 39-42, 54-58, 67-72.
- Frijhoff, Willem, 'Zeelands universiteit: hoe vaak het mislukte, en waarom', *AZG* 1987, 7-41.
- Fruin, R., 'De oorsprong der familie Van Borssele van der Hooghe', *AZG* 1908, 1-46.
- Fruin, R., 'De oorsprong der familie Van Borssele van der Hooghe (Nalezing)', *AZG* 1909, 149-153.
- Gabriëls, Adrianus Johannes Cornelis Maria, *De heren als dienaren en de dienaar als heer. Het stadhouderlijk stelsel in de tweede helft van de 18de eeuw*, Leiden 1989 (diss.).
- Gedenkschrift van het eeuwfeest van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, gevierd den 20 juni 1867*, Leiden 1867.
- Gerretzen, J.G., *Schola Hemsterhusiana*, Utrecht 1940.
- 'Geslacht Toe Water', *De wapenheraut, maandblad gewijd aan geschiedenis, geslacht-, wapen-, oudheidkunde enz.*, 4 (1900) 202-203.
- Gestel, Paul van, 'De verbasteringen van het christendom': Joseph Priestley (1733-1804) en de Nederlandse Verlichting', *De Achttiende Eeuw. Documentatieblad van de Werkgroep Achttiende Eeuw. Documentatieblad van de Werkgroep Achttiende Eeuw* 30 (1998) 1, 3-30.
- Geyl, P., *Pennestrijd over staat en historie. Opstellen over de vaderlandse geschiedenis aangevuld met Geyl's Levensverhaal (tot 1945)* (Historische studies 27), Groningen 1971.
- Ghijsen, H.C.M., *Betje Wolff in verband met het geestelijk leven van haar tijd. Jeugd en huwelijksjaren*, Rotterdam 1919.
- Goinga, Hannie van, 'Boeken in beweging. Publieke boekenveilingen in de Republiek 1711-1805, voornamelijk in Amsterdam, Groningen en Leiden', *Jaarboek voor Nederlandse boekgeschiedenis* 11 (2004) 99-126.
- Graafland, C., W.J. op 't Hof en F.A. van Lieburg, 'Nadere Reformatie: opnieuw een poging tot begripsbepaling', *Documentatieblad Nadere Reformatie* 19 (1995) 107-184.
- Graft, C.C. van de, *De dodenbezorging bij de volken van Europa, inzonderheid in Nederland* (Dodenbezorging en cultuur 2), Amsterdam 1947.

- Grijzenhout, Frans, 'De verbeelding van de vrijheid in de Nederlandse kunst, 1570-1870', in: E.O.G. Haitsma Mulier en W.R.E. Velema (red.), *Vrijheid. Een geschiedenis van de vijftiende tot de twintigste eeuw*, Amsterdam 1999, 253-185.
- Groenveld, S., 'Beeldvorming en realiteit. Geschiedschrijving en achtergronden van de Nederlandse Opstand tegen Filips II', in: P.A.M. Geurts en A.E.M. Jansen (red.), *Geschiedschrijving in Nederland. Studies over de historiografie van de Nieuwe Tijd II*, *Geschiedbeoefening*, 55-84.
- Groenveld, S., *Hooft als historieschrijver. Twee studies*, Weesp 1981.
- Groot, Aart de, 'Album scholasticum', in: Aart de Groot en Otto J. de Jong (red.), *Vier eeuwen theologie in Utrecht. Bijdragen tot de geschiedenis van de theologische faculteit aan de Universiteit Utrecht*, Zoetermeer 2001, 364-375.
- Groot, Aart de, 'Geschiedenis van de faculteit der godgeleerdheid aan de Utrechtse universiteit', in: De Groot en De Jong, *Vier eeuwen theologie in Utrecht*, 10-97.
- Groot, Aart de, 'Het kusje. Samuel Crellius op de grens tussen socianisme en piëtisme', in: E.K. Grootes en J. den Haan (red.), *Geschiedenis, godsdienst, letterkunde. Opstellen aangeboden aan dr. S.B.J. Zilverberg ter gelegenheid van zijn afscheid van de Universiteit van Amsterdam*, Roden 1989, 186-195.
- Groot, Aart de, *Leven en arbeid van J.H. van der Palm*, Wageningen 1960 (diss. Utrecht).
- Groot, Johannes Pieter Maria, *Van de Grote Rivier naar het Koningsplein. Het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen 1778-1867*, z.p. 2006 (diss. Leiden).
- Haitjema, Th.L., *Nederlands hervormd kerkrecht*, Nijkerk 1951.
- Haitsma Mulier, E.O.G., 'De geschiedschrijving over de Patriottentijd en de Bataafse tijd', in: W.W. Mijnhardt (red.), *Kantelend geschiedbeeld. Nederlandse historiografie sinds 1945*, Utrecht en Antwerpen 1983, 206-227.
- Haitsma Mulier, E.O.G., 'Frans van Mieris en de geschiedbeoefening in het achttiende-eeuwse Nederland', in: E.K. Grootes en J. den Haan (red.), *Geschiedenis, godsdienst, letterkunde. Opstellen aangeboden aan dr. S.B.J. Zilverberg ter gelegenheid van zijn afscheid van de Universiteit van Amsterdam*, Roden 1989, 200-207.
- Haitsma Mulier, E.O.G., 'Geschiedschrijving in het vroegmoderne Nederland (16e-18e eeuw). Enige lijnen en patronen', *Holland* 17 (1985) 185-199.
- Haitsma Mulier, E.O.G., 'Het begrip 'vaderland' in de Nederlandse geschiedschrijving van de late zestiende eeuw tot de eerste helft van de achttiende', in: N.C.F. van Sas (red.), *Vaderland. Een geschiedenis van de vijftiende eeuw tot 1940*, Amsterdam 1999, 163-179.
- Haitsma Mulier, E.O.G., 'Het begrip 'vrijheid' in de Nederlandse geschiedschrijving van de zeventiende tot de negentiende eeuw', in: E.O.G. Haitsma Mulier en W.R.E. Velema (red.), *Vrijheid. Een geschiedenis van de vijftiende tot de twintigste eeuw*, Amsterdam 1999, 213-231.
- Haitsma Mulier, E.O.G., en G.A.C. van der Lem (red.), *Repertorium van geschiedschrijvers in Nederland 1500-1800* (Bibliografische reeks van het Nederlands Historisch Genootschap 7), Den Haag 1990.
- Haitsma Mulier, E.O.G., 'Between Humanism and Enlightenment: The Dutch writing of history', in: Margaret C. Jacob en Wijnand M. Mijnhardt (red.), *The Dutch Republic in the eighteenth century. Decline, Enlightenment and revolution*, Ithaca/London 1992, 170-187.
- Haks, Donald, *Huwelijk en gezin in Holland in de 17de en 18de eeuw. Processtukken en moralisanten over aspecten van het laat 17de en 18de-eeuwse gezinsleven*, Assen 1982 (diss. Leiden).
- Hall, M.C. van, *Het leven en karakter van den admiraal jhr. Jan Hendrik van Kinsbergen*, Amsterdam 1843².
- Hanou, André, 'De ramp van Leiden: eigen schuld?', *Nieuw Letterkundig Magazijn* 24 (2006) 46-52.

- Hartog, J., *Geschiedenis van de predikkunde in de protestantsche kerk van Nederland*, Utrecht 1887².
- Hartogh, G.M. den, 'De wacht bij de Dordtse erfenis, pro en contra Schotsman en zijn "eerezuil"', *Gereformeerd theologisch tijdschrift* 58 (1958) 84-95.
- Heering, J.P., 'Ten strijde tegen het verlichte christendom!', in: *Op de bres. 200 jaar Haagsch Genootschap tot verdediging van de Christelijke Godsdiens (1785-1985)*, 's Gravenhage 1985, 5-17.
- Heering, J.P., *Hugo Grotius as apologist for the christian religion. A study of his work De veritate religionis christianae (1640)* (Studies in the history of christian thought 111), Leiden en Boston 2004.
- Heijden, Manon van der, *Huwelijk in Holland. Stedelijke rechtspraak en kerkelijke tucht 1550-1700*, Amsterdam 1998 (diss. EUR).
- Heijden, Marinus Josephus Maria van der, *De dageraad van de emancipatie der katholieken. De Nederlandsche katholieken en de staatkundige verwickelingen uit het laatste kwart van de achttiende eeuw*, Nijmegen 1947 (diss.).
- Heiningen, Teun van, 'De receptie van de hersen-schedelleer van Franz Joseph Gall in Holland kort na 1800', *Gewina* 20 (1997) 113-128.
- Hekker, Anke, 'De geschiedenis van de begraafplaats aan de Groenesteeg', in: W.L. Moerman en R.C.J. van Maanen (red.), *Groenesteeg. Geschiedenis van een Leidse begraafplaats* (Leidse historische reeks 10), Utrecht 1994, 13-26.
- 'Het geslacht van Te Water', *De Navorscher* 2 (1852) 123.
- 'Het geslacht van Te Water', *De Navorscher* 3 (1853) 118-119.
- 'Het geslacht van Te Water', *Navorscher's bijblad* 1 (1853) xcvi-xcvi.
- Hirsch, Emanuel, *Geschichte der neuern evangelischen Theologie im Zusammenhang mit den allgemeinen bewegungen des Europäischen Denkens* I-V, Gütersloh 1964³.
- Hoeksma, Jan, *Jacobus Bellamy*, Amsterdam 1903 (diss. UVA).
- Hof, W.J. op 't, 'De Nadere Reformatie in Zeeland. Een eerste schets', in: A. Wiggers e.a. (red.), *Rond de kerk in Zeeland. Derde verzameling bijdragen van de Vereniging voor Nederlandse Kerkgeschiedenis*, Delft 1991, 37-82.
- Hondius-Crone, Ada, *The temple of Nehalennia at Domburg*, Amsterdam 1955.
- Hoog, Th., 'Aanspraak', in: *Verhandelingen van het Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdiens*, Amsterdam en Den Haag 1811, 13-80.
- Hooijer, C., *Oude kerkordeningen der Nederlandsche hervormde gemeenten 1563-1638 en het concept-reglement op de organisatie van het hervormd kerkgenootschap in het Koninkrijk Holland 1809*, Zaltbommel 1865.
- Hoop Scheffer, J.G. de, 'De studie der vaderlandsche kerkhistorie', *De Gids* 29 (1865), I, 201-213.
- Hoorn, C.M. van, 'Enige aanvullende mededelingen over dr. Job Baster te Zierikzee', *AZG* 1980, 158-187.
- Hooykaas, R., 'De natuurwetenschappen in de "eeuw der genootschappen"', in: *NG 200. Natuurkundig Gezelschap te Utrecht 1977-1997*, Utrecht 1977, 11-38.
- Hornig, Gottfried, 'Hermeneutik und Bibelkritik bei Johann Salomo Semler', in: Henning Reventlow, Walter Sparr en John Woodbridge (red.), *Historische Kritik und biblischer Kanon in der Deutschen Aufklärung* (Wolfenbütteler Forschungen 41), Wiesbaden 1988, 219-236.
- Hornig, Gottfried, *Johann Salomo Semler. Studien zur Leben und Werk des Hallenser Aufklärungstheologe* (Hallesche Beiträge zur Europäischen Aufklärung 2), Tübingen 1996.
- Houtman, C., *Inleiding tot de Pentateuch. Een beschrijving van de geschiedenis van het onderzoek naar het ontstaan en de compositie van de eerste vijf boeken van het Oude Testament, met een terugblik en een evaluatie*, Kampen 1980.

- Huisman, C., *Neerlands Israël. Het natiebesef der traditioneel-gereformeerden in de achttiende eeuw*, Dordrecht 1983.
- Hulshoff Pol, Elfriede, *Studia Ruhnkeniana. Enige hoofdstukken over leven en werk van David Ruhnkenius (1723-1798)*, Leiden 1953 (diss.).
- Icones Leidenses. De portretverzameling van de Rijksuniversiteit te Leiden*, Leiden 1973.
- Israel, Jonathan, *In strijd met Spinoza. Het failliet van de Nederlandse Verlichting (1670-1800)*, Amsterdam 2007.
- Johannes, G.J., *De barometer van de smaak. Tijdschriften in Nederland 1770-1830*, Den Haag 1995.
- Johannes, G.J., *De lof der aalbessen. Over (Noord-)Nederlandse literatuurtheorie, literatuur en de consequenties van kleinschaligheid 1770-1830* (Nederlandse cultuur in Europese context 10), Den Haag [1997].
- Jong, H. de, 'Jacobus Willemsen (1698-1780). Lampeaans godgeleerde in het 'dierbaar' Middelburg', *AZG* 1991, 34-122.
- Jong, O.J. de, 'Uitkeringen aan kerken', in: J. de Bruijn e.a. (red.), *Geen heersende kerk, geen heersende staat*, Zoetermeer 1998, 203-249.
- Jong, Otto J. de, *De theologische faculteiten en de Bataafse Revolutie*, Nijkerk 1969.
- Jonge, H. de, 'Sebald J. Brugmans: vergeten geleerde, verlicht hervormer en verwoed verzamelaar', in: *Gids bij de tentoonstelling: het vergeten fenomeen Sebald J. Brugmans, 1763-1819. Verzameling tussen koning, keizer en universiteit*, z.p. z.j., 9-45.
- Jonge, H.J. de, *De bestudering van het Nieuwe Testament aan de Noordnederlandse universiteiten en het Remonstrants Seminarie van 1575 tot 1700* (Verhandelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde, N.R. 106), Amsterdam enz. 1980.
- Jonge, H.J. de, *Van Erasmus tot Reimarus. Ontwikkelingen in de Bijbelwetenschap van 1500-1800*, Leiden 1991.
- Jongste, Jan A.F. de, 'Conflicten rond predikantsbenoemingen in enkele Hollandse steden, ca. 1670-1770', *NAKG* 75 (1995) 64-101.
- Kannegieter, C., 'Lijst van Verhandelingen, Nieuwe verhandelingen, Nieuwe werken en Archief uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen', *AZG* 1969, 129-165.
- Kern, H., (ed.), 'Gedachten over de Dea Nehallennia, aan het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Vlissingen voorgesteld door Mr. Laurens Pieter van de Spiegel, 1773', *AZG* 4 (1879) stuk 1, 171-193.
- Kernkamp, G.W., 'Bengt Ferner's dagboek van zijn reis door Nederland in 1759', *Bijdragen en mededelingen van het Historisch Genootschap* 31 (1910) 314-509.
- Kernkamp, G.W., *De Utrechtsche academie 1636-1815* (De Utrechtsche universiteit 1636-1936 1), Utrecht 1936.
- Kesteloo, H.M., *De stadsrekeningen van Middelburg IX, 1700-1810*, Middelburg 1902.
- Klein, P.W., 'Johan Meerman (1753-1815). Conservatief aan de kantlijn', in: M. Bruggeman e.a. (red.), *Mensen van de Nieuwe Tijd. Een liber amicorum voor A.Th. van Deursen*, Amsterdam 1996, 399-413.
- Klerk, A.P. de, 'Een achttiende-eeuwse beschrijving van het huis Ter Hooge op Walcheren', *Zeeuws Tijdschrift* 20 (1970) 128-134.
- Kloek, Joost, en Wijnand Mijnhardt, *1800. Blauwdrukken voor een samenleving*, Den Haag 2001.
- Kluit, M.E., *Het Réveil in Nederland, 1817-1854*, Amsterdam 1936.
- Knappert, L., *De ramp van Leiden, 12 januari 1807, na honderd jaar herdacht*, Schoonhoven 1906.
- Knuttel, W.P.C., *De toestand der Nederlandsche katholieken ten tijde van de Republiek II*, 's-Gravenhage 1892.

- Koenheim, A.C.N., 'Te Water, Ockerse en het begraven in de kerken en binnen de steden', *In het land van Brederode* 5 (1980), 14-20.
- Kossmann, F.H., *Opkomst en voortgang van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden. Geschiedenis van een initiatief*, Leiden 1966.
- Kuenen, Abraham, *Het Haagsche Genootschap tot verdediging van de Christelijke Godsdienst. Gedenkschrift van zijn honderdjarig bestaan 1785-1885*, Leiden 1885.
- Kühler, W.J., *Het socinianisme in Nederland*, Leiden 1912.
- Kuyper, H.H., *De opleiding tot den dienst des Woords bij de gereformeerden*, 's-Gravenhage 1891.
- Lambrechtsen van Ritthem, C.L.M., *Levensberigten van N.C. Lambrechtsen 1752-1823*, Amsterdam 1913.
- Leeuwen, Th.M. van, 'Een godsdienstig genootschap in de Verlichtingstijd', in: *Op de bres. 200 jaar Haagsch Genootschap tot verdediging van de Christelijke Godsdienst (1785-1985)*, 's Gravenhage 1985, 18-32.
- Legger, Arthur L., Het sluitende bewijs. Opmerkingen over de providentiële geschiedschrijving (ongepubliceerde scriptie UvA, 1994).
- Legger, Arthur L., Onrust in Zeeland, 1775-'79. Opmerkingen over de invloed van de gereformeerde religie in de Republiek tijdens de tweede helft van de 18de eeuw (ongepubliceerde doctoraalscriptie UvA 1994).
- Lesky, Erna, *Franz Joseph Gall, 1758-1828. Naturforscher und Anthropologe*, Bern enz. 1979.
- Leurdijk, G.H., *Predikant tussen piëtisme en reveil. Portret van Johan Hugo van der Groe (1735-1818)*, Kampen 1991.
- Lieburg, F.A. van, 'Gereformeerd pastoraat op het Zeeuwse platteland: Het egodocument van dominee Guarnerus Soetens (1725-1790)', in: A. Wiggers e.a. (red.), *Rond de kerk in Zeeland. Derde verzameling bijdragen van de Vereniging voor Nederlandse Kerkgeschiedenis*, Middelburg 1991, 194-208.
- Lieburg, Frederik Angenietus van, *Profeten en hun vaderland. De geografische herkomst van de gereformeerde predikanten in Nederland van 1572 tot 1816*, Zoetermeer 1996.
- Loman, J.C., *Historie van het Verbond en de smeekschriften der Nederlandsche edelen ter verkrijging van vrijheid in den godsdienst en burgerstaat. Geschiedkundige aantekeningen tot toelichting der maskerade te houden door de leden van het Delftsch Studenten-Corps op 12 juli 1898*, Delft 1898.
- Loon, Johannes Christiaan Adrianus van, *Het Algemeen reglement van 1816*, Wageningen 1942 (diss. VU).
- Loosjes, J., 'Twee reglementen voor vloot- en legerpredikanten', *NAKG* 15 (1919) 220-233.
- Loosjes, J., 'Het "Haagsch Genootschap" een verdachte vereeniging', *NAKG* 10 (1913) 107-110.
- Lunsingh Scheurleer, Th.H., e.a., *Het Rapenburg. Geschiedenis van een Leidse gracht I-VI*, Leiden 1986-1992.
- Luth, J.R., 'Josua van Iperens betekenis voor de geschiedenis van de kerkzang in het gereformeerde protestantisme', in: A. Wiggers e.a. (red.), *Rond de kerk in Zeeland. Derde verzameling bijdragen van de Vereniging voor Nederlandse Kerkgeschiedenis*, 223-236.
- Luth, Jan Roelof, "Daer wert om 't seerste uytgekreten..." *Bijdragen tot een geschiedenis van de gemeentezang van het Nederlandse gereformeerde protestantisme 1550-1852*, Kampen 1986 (diss. Groningen).
- Manuel, F.E., *The eighteenth century confronts the Gods*, Cambridge 1963.
- Meijering, Eginhard, *Geschiedenis van het vroege christendom. Van de jood Jezus van Nazareth tot de Romeinse keizer Constantijn*, Amsterdam 2004.
- Mijnhardt, W.W., 'De geschiedschrijving over de ideeëngeschiedenis van de 17^e en 18^e-eeuwse Republiek', in: Dez. (red.), *Kantelend geschiedbeeld. Nederlandse historiografie sinds 1945*, Utrecht en Antwerpen 1983, 162-205.

- Mijnhardt, W.W., 'Publieke belangstelling voor de natuurwetenschappen in Zeeland, 1780-1815', *AZG* 1987, 206-227.
- Mijnhardt, W.W., 'Sociability in Walcheren 1750-1815', *Tijdschrift voor de studie van de Verlichting en van het vrije denken* 12 (1984) 287-310.
- Mijnhardt, W.W., en A.J. Wichers (red.), *Om het algemeen volksgeluk. Twee eeuwen particulier initiatief 1784-1984*, Edam 1984.
- Mijnhardt, Wijnandus Wilhelmus, *Tot Heil van 't Menschdom. Culturele genootschappen in Nederland, 1750-1815*, Amsterdam 1987 (diss. Utrecht).
- Molhuysen, P.C., (ed.), *Bronnen tot de geschiedenis der Leidsche universiteit I-VII*, 's-Gravenhage 1913-1924.
- Molhuysen, P.C., *De voorrechten der Leidsche universiteit* (Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, afdeling Letterkunde deel 58, serie B, no. 1), Amsterdam 1924.
- Moll, W., 'Levensberigt van G.H.M. Delprat', *Studiën en bijdragen op 't gebied der historische theologie* 2 (1872) 479-503.
- Momigliano, Arnaldo, 'Ancient history and the antiquarian', *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 13 (1950) 285-315.
- Mooij, Jack de, 'Een achttiende-eeuws pleidooi voor de beoefening van kerkgeschiedenis. De Leidse inaugurele rede van Jona Willem te Water (1740-1822)', in: Tom Mikkers en Ineke Smit (red.), *Tussen Augustinus en atheïsme. Kerkhistorische Studiën 2006*, [Leiden 2006], 52-62.
- Mooij, Jack de, 'Protestantse huisgodsdienst in Nederland in het begin van de negentiende eeuw', *NAKG* 82 (2002) 301-323.
- Mooij, Jack de, 'Vrijheid en godsdienst in Vlissingen. Strijd om de bouw van een rooms-katholieke kerk', in: Ernestine van der Wall en Leo Wessels (red.), *Een veelzijdige verstandhouding. Religie en Verlichting in Nederland 1650-1850*, Nijmegen 2007, 227-238.
- Mosheim, Johann Lorenz, *Versuch einer unparteiischen und gründlichen Ketzergeschichte. Mit einer Einleitung von Marin Mulsow I-II*, Hildesheim en New York 1998-1999.
- Muller, Frederik, *Beschrijvende catalogus van 7000 portretten van Nederlanders en van buitenlanders tot Nederland in betrekking staande*, Amsterdam 1853.
- Nagtglas, F., *De algemeene kerkenraad der Nederduitsch-hervormde gemeente te Middelburg van 1574-1860*, Middelburg 1860.
- Nagtglas, F., *Levensberichten van Zeeuwen I-II*, Middelburg 1888-1893.
- Nieuwhof, D., *Burgerlijk en kerkelijk gedenkboek van Haamstede, deels ook van Burgh, Tholen* 1857.
- Nijk, G.J., 'Iets over Johannes Henricus van der Palm (1763-1840) gedurende zijn verblijf in Middelburg (1788-1796)', *AZG* 1917, 34-107.
- Nijland, J. Aleida, *Leven en werken van Jacobus Bellamy (1757-1786) I-II*, Leiden 1917.
- Noordegraaf, Jan, *Norm, geest en geschiedenis. Nederlandse taalkunde in de negentiende eeuw*, z.p. [1985] (diss. Leiden).
- Offringa, C., 'Classicisme en Verlichting: Wagenaar, Stijl en Van de Spiegel over de Middeleeuwen', in: H.B. Teunis en L. van Tongerloo (red.), *Middeleeuwen. Tussen Erasmus en heden*, Amsterdam 1985, 63-87.
- Otterspeer, W., 'Dood aan Concordia, leve de eensgezindheid! De Leidse student in 1818, van academieburger tot staatsburger', in: Peter Zonneveld (red.), *Het Bataafsch Athene. Cultuurhistorische opstellen over Leiden 1800-1850* (Leidse reeks XIXe eeuw 2), Leiden 1988, 19-31.
- Otterspeer, Willem, *Groepsportret met dame I-III*, Amsterdam 2000-2005.
- Ouden, W.H. den, *Kerk onder Patriottenbewind. Kerkelijke financiën en de Bataafse Republiek 1795-1801*, Zoetermeer 1994 (diss. Groningen).

- Pape, C.W., *Het leven en werken van J.D. Janssen, ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, secretaris-generaal en adviseur bij het departement voor de zaken der Hervormde Kerk, enz.*, 's-Hertogenbosch 1855.
- Pater, C. de, 'Ds. Hermanus Johannes Krom: worstelen met 'geloof en wetenschap'', *AZG* 1987, 182-205.
- Pestalozzi, Karl, en Horst Weigel (red.), *Das Antlitz Gottes im Antlitz des Menschen. Zugänge zu Johann Kaspar Lavater*, Göttingen 1994.
- Peters, C.H.J., *Vlissingen in de Patriottentijd 1780-1787* (ongepubliceerde doctoraalscriptie Utrecht).
- Pitassi, Maria Cristina, *Entre croire et savoir. Le problème de la méthode critique chez Jean Le Clerc* (Kerkhistorische bijdragen 14), Leiden 1987.
- Polman, P., *Katholiek Nederland in de achttiende eeuw II*, Hilversum 1968.
- Ponsen, Arti, en Ed van der Vlist (red.), *Het fataal evenement. De buskruitramp van 1807 in Leiden* (Leidse historische reeks 4), Leiden 2007.
- Ponsen, Arti, 'Zei u iets, Te Water?' De Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden en de kruitramp van 1807', *Nieuw Letterkundig Magazijn* 24 (2006) 39-46.
- Post, S.D., Jan Jacob Brahé en het culturele leven in Vlissingen 1750-1770 (onuitgegeven m.o.-b. scriptie Nederlands interstudie Arnhem).
- Post, S.D., *Pieter Boddaert en Rutger Schutte, piëtistische dichters in de achttiende eeuw*, Houten 1995 (diss. Nijmegen).
- Postma, Johannes Menne, *The Dutch in the atlantic slave trade 1600-1815*, Cambridge 1990.
- Prooijen, Corrie van, *Van goederenhandel naar slavenhandel. De Middelburgse Commerce Compagnie 1720-1755*, Middelburg 2000 (diss. Leiden).
- Pyenson, Lewis, 'Ethics and ideology in the science of Nollet and Franklin', in: Lewis Pyenson en Jean-François Gauvin (red.), *The art of teaching physics. The eighteenth-century demonstration apparatus of Jean Antoine Nollet*, Sillery 2002, 79-98.
- Rasker, A.J., *De Nederlandse Hervormde Kerk vanaf 1795. Haar geschiedenis en theologie in de negentiende en twintigste eeuw*, Kampen 1974.
- Redwood, John, *Reason, ridicule and religion. The Age of Enlightenment in England 1660-1750*, Londen 1996.
- Reitsma, J., *Geschiedenis van de hervorming en de Hervormde Kerk der Nederlanden*, Groningen 1893, Den Haag 1949⁵.
- Reventlow, Henning, 'Bibelexegese als Aufklärung. Die Bibel im Denken des Johannes Clericus (1657-1736)'. in: Dez., Walter Sparr en John Woodbridge (red.), *Historische Kritik und biblischer Kanon in der Deutschen Aufklärung* (Wolfenbütteler Forschungen 41), Wiesbaden 1988, 1-19.
- Reventlow, Henning, *Bibelautorität und Geist der Moderne. Die Bedeutung des Bibelverständnisses für die geistesgeschichtliche und politische Entwicklung in England von der Reformation bis zur Aufklärung*, Göttingen 1980.
- Reventlow, Henning, *Epochen der Bibelauslegung I-IV*, München 1990-2001.
- Ridder-Simoens, Hilde de (red.), *Universities in Early Modern Europe* (A history of the university in Europe II), Cambridge 1996.
- Roelevink, J., 'Bewezen met authentique stukken. Juridisch-oudheidkundige drijfveren tot het uitgeven van teksten op het terrein van de vaderlandse geschiedenis in de achttiende eeuw', in: *Bron en publicatie. Voordrachten en opstellen*, Den Haag 1985, 78-99.
- Roelevink, J., 'Historia en antiquitates. Het geschiedonderwijs aan het Athenaeum Illustre van Amsterdam in de achttiende eeuw tussen polyhistorie en Verlichting', *Theoretische geschiedenis* 10 (1983) 281-301.
- Roelevink, J., 'Utrecht student testimonia in the second half of the eighteenth century', *LIAS* 8 (1981) 87-124.

- Roelevink, Johanna, 'Vows made in storms... Two Utrecht professors among orangists and patriots', in: J. van den Berg en P.G. Hoftijzer (red.), *Church, change and revolution. Transactions of the fourth Anglo-Dutch church history colloquium*, Leiden enz. 1991, 192-204.
- Roelevink, Johanna, *Gediept verleden. Het onderwijs in de algemene geschiedenis aan de universiteit te Utrecht, 1735-1839*, Amsterdam 1986 (diss. VU).
- Roessingh, K.H., 'De moderne theologie in Nederland. Haar voorbereiding en eerste periode', in: G.J. Heering (ed.), *Verzamelde werken van dr. K.H. Roessingh bijeengebracht en van een inleidend overzicht voorzien*, Arnhem 1926, 1-182.
- Romein, J., 'Spiegel historisch van de Tachtigjarige Oorlog. Een historiografische studie', *Tijdschrift voor geschiedenis* 56 (1941) 225-257.
- Roodenburg, Herman, *Onder censuur. De kerkelijke tucht in de gereformeerde gemeente van Amsterdam, 1578-1700*, Hilversum 1990.
- Rooze-Stouthamer, C., *Hervorming in Zeeland (ca. 1520-1572)*, Goes 1996.
- Rossum, J. van, 'Het Haagsch Genootschap in de eerste eeuw van zijn bestaan', in: *Op de bres. 200 jaar Haagsch Genootschap tot verdediging van de Christelijke Godsdienst (1785-1985)*, 's Gravenhage 1985, 47-58.
- Royaards, H.J., *Het Genootschap tot verdediging van de Christelyke Godsdienst geschiedkundig geschetst. Feestrede ter viering van het vijftigjarig bestaan des genootschaps*, Den Haag 1836.
- Ruyt, A.T.M., *Begraafplaats Ter Navoring Tiel. Een voorbeeld van verlicht denken* (Bronnen-publicatie West-Betuwse bronnen 3), Tiel 1998.
- Sande, Anton van de, 'Roomse buitenbeentjes in een protestantse natie? Tolerantie en anti-papisme in Nederland in de zeventiende, achttiende en negentiende eeuw', in: Marijke Gijswijt-Hofstra (red.), *Een schijn van verdraagzaamheid. Afwijking en tolerantie in Nederland van de zestiende eeuw tot heden*, Hilversum 1989, 85-107.
- Sandt, H.W.M. van de, *Joan Alberti, een Nederlandse theoloog en classicus in de achttiende eeuw*, Utrecht 1984 (diss.).
- Santing, Catrien, 'De biografie als genre in de wetenschapsgeschiedenis', *Gewina* 23 (2000) 6-14.
- Sas, N.C.F. van, *De metamorfose van Nederland. Van oude orde naar moderniteit, 1750-1900*, Amsterdam 2004.
- Schenkeveld-van der Dussen, Riet, 'Anna Cornelia Mollerus. Femme du monde, femme savante, dichteres', *Literatuur. Tijdschrift over Nederlandse letterkunde* 14 (1997) 20-28.
- Schloemann, Martin, 'Wegbereiter wider Willen. Siegmund Jacob Baumgarten und die historisch-kritische Bibelforschung', in: Henning Reventlow, Walter Sparr en John Woodbridge (red.), *Historische Kritik und biblischer Kanon in der Deutschen Aufklärung* (Wolfenbütteler Forschungen 41), Wiesbaden 1988, 149-155.
- Schmidt, Werner H., *Einführung in das Alte Testament*, Berlin en New York 1989⁴.
- Schneider, H.D., 'C.J.C. Reuvs: wegbereider van de Nederlandse egyptologie', in: E.H.P. Cordfunke e.a. (red.), *'Loffelijke verdiensten van de archeologie'. C.J.C. Reuvs als grondlegger van de moderne Nederlandse archeologie*, Hilversum 2007.
- Schneider, Ulrich Johannes, 'Zum Sektenproblem der Kirchengeschichte', in: Martin Mulsow e.a. (red.), *Johann Lorenz Mosheim (1693-1755). Theologie im Spannungsfeld von Philosophie, Philologie und Geschichte* (Wolfenbütteler Forschungen 77), Wiesbaden 1997, 147-191.
- Schöffer, I., 'Een Leids hoogleraar in politieke moeilijkheden. Het ontslag van Johan Luzac in 1796', in: J.F. Heijbroek e.a. (red.), *Geen schepsel wordt vergeten. Liber amicorum voor Jan Willem Schulte Noordholt ter gelegenheid van zijn vijftigste verjaardag*, Amsterdam en Zutphen 1985, 61-80.
- Schöffer, I., *Adriaan Kluit, een voorganger*, Leiden 1988.

- Schoute, D., 'De geschiedenis van het Natuurkundig Gezelschap te Middelburg', *AZG* 1923, 1-34.
- Schubart-Fikentscher, Gertrud, *Untersuchungen zur Autorschaft von Dissertationen im Zeitalter der Aufklärung* (Sitzungsberichte der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig, Philologisch-historische Klasse Band 114, Heft 5], Berlin 1970.
- Schutijser, A.J., *De geschiedenis van de rooms-katholieke parochie van Vlissingen*, Zaltbommel 1980.
- Schutte, G.J., 'Gereformeerden en de Nederlandse revolutie in de achttiende eeuw', *Tijdschrift voor geschiedenis* 102 (1989) 496-516.
- Schutte, G.J., 'Grondvester of belager der vrijheid? Willem van Oranje in de ban der achttiende-eeuwse tegenstellingen', in: E.O.G. Haitsma Mullier en A.E.M. Janssen, *Willem van Oranje in de historie 1584-1984. Vier eeuwen beeldvorming en geschiedschrijving*, Utrecht 1984, 63-90.
- Schutte, G.J., 'Nederland een calvinistische natie?', *BMGN* 107 (1992) 690-702.
- Schutte, G.J., 'Van grondslag tot breidel der vrijheid. Opvattingen over de Unie van Utrecht in het laatste kwart van de achttiende eeuw', in: S. Groenveld en H.L.Ph. Leeuwenberg (red.), *De Unie van Utrecht. Wording en werking van een verbond en een verbondsacte*, Den Haag 1979, 199-225.
- Schutte, G.J., *Oranje in de achttiende eeuw*, Amsterdam 1999.
- Schweitzer, Albert, *Geschichte der Leben-Jesu-Forschung*, Tübingen 1913.
- Sepp, Christiaan, *Johannes Stinstra en zijn tijd* I-II, Amsterdam 1865-1866.
- Sepp, Christiaan, *Proeve eener pragmatische geschiedenis der theologie in Nederland van 1787 tot 1858*, Leiden 1869³.
- Sijne, P.W., 'De Westcappelsche vrijheid. Rumor op Walcheren en in het bijzonder te Westkapelle in het laatste kwart van de achttiende eeuw', *Nehalennia* 1995, 2-9.
- Sijne, P.W., 'Middelburg in woeling en strijd rondom 1787', *AZG* 1984, 49-89.
- Singeling, C.B.F., *Gezellige schrijvers. Aspecten van letterkundige genootschappelijkheid in Nederland, 1750-1800*, Amsterdam 1991 (diss. Utrecht).
- Singels, N.J., *Uit de geschiedenis van het P.U.G. (Provinciaal Utrechtsch Genootschap) 1773-1923, samengesteld bij gelegenheid van het 150 jarig bestaan in opdracht der directie*, Utrecht 1923.
- Sluis, Jacob van, *Herman Alexander Röell*, [Leeuwarden] 1988 (diss. Gron.).
- Smilde, Arend, 'Lezers bij Luchtmans', *De Negentiende Eeuw* 14 (1990) 147-158.
- Smit, A.R.M., 'Begraven in Utrecht 1750-1825', in: *Dood en begraven, sterven en rouwen 1700-1900. Tentoonstelling ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de eerste algemene begraafplaats Soestbergen*, [Utrecht 1980], 82-88.
- Smitskamp, H., 'Simon Stijl als verlicht geschiedschrijver', in: J.A.L. Lancée (red.), *Mythe en werkelijkheid. Drie eeuwen vaderlandse geschiedbeoefening (1600-1900)*, Utrecht 1979, 86-102.
- Snoep, D.P., 'Sterven en rouwen 1700-1900', in: *Dood en begraven, sterven en rouwen 1700-1900. Tentoonstelling ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de eerste algemene begraafplaats Soestbergen*, [Utrecht 1980], 4-73.
- Spies, Marijke, 'Amsterdam school-orations from the second half of the 17th century', *LIAS* 22 (1995) 99-118.
- Spruit, Ruud, *De dood onder ogen. Een cultuurgeschiedenis van sterven, begraven, cremeren en rouw*, Houten 1986.
- Stroup, J., 'Protestant church historians in the German Enlightenment', in: H.E. Bödeker e.a. (red.), *Aufklärung und Geschichte. Studien zur Deutschen Geschichtswissenschaft im 18. Jahrhundert*, Göttingen 1986, 169-192.

- Sturkenboom, Dorothee, *De elektrische kus. Over vrouwen, fysica en vriendschap in de 18de en 19de eeuw. Het verhaal van het Natuurkundig Genootschap der Dames in Middelburg*, Amsterdam 2004.
- Thurman, Paul, 'La suppression!', in: Alain Deneef e.a. (red.), *Les jésuites belges 1542-1992. 450 ans de Compagnie de Jésus dans les Provinces belgiques*, Brussel 1992, 109-115.
- Trimpe Burger-Mekking, G.G., 'De dichter en romanticus Jacobus Bellamy en de hoge heren van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen in de achttiende eeuw', *Zeeland. Tijdschrift van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* 3 (1994) 75-80.
- Tydeman, H.W.T., (ed.), *Briefwisseling van Mr. W. Bilderdijk met de hoogleeraren en mrs. M. en H.W. Tydeman gedurende de jaren 1807 tot 1831 I-II*, Sneek 1866.
- Unger, W.S., 'Bijdragen tot de geschiedenis van de Nederlandse slavenhandel II : De slavenhandel der Middelburgsche Commercie Compagnie, 1732-1808', *Economisch historisch jaarboek* 28 (1961) 3-148.
- Velde, J.W. van de, 'Een wandeling langs Leidse uitgevers en boekhandelaren uit de periode 1830-1840', in: Peter Zonneveld (red.), *Het Bataafsch Athene. Cultuurhistorische opstellen over Leiden 1800-1850* (Leidse reeks XIXe eeuw 2), Leiden 1988, 61-74.
- Verbeek, J.E., 'Een doopsgezind tijdschrift en haar gereformeerde tegenhanger. Deïsme en ongelooft in de Vaderlandsche letteroefeningen en de Nederlandse bibliotheek', *Doopsgezinde bijdragen* 26, 137-152.
- Verbeek, Johanna Elisabeth, 'Menniste Paus'. *Samuel Muller (1785-1875) en zijn netwerken*, Hilversum 2005 (diss. Leiden).
- Verboom, Willem, *De catechese van de Reformatie en de Nadere Reformatie*, Amsterdam 1986 (diss. Utrecht).
- Verboom, Wim, 'De Nadere Reformatie in de twintigste eeuw', in: Jack de Mooij en Ineke Smit (red.), *Balans van een eeuw. Wendingen in de historiografie van het christendom*, Heerenveen 2002, 50-66.
- Verkroost, C.M., 'Brieven van Job Baster aan collega's en vrienden in Zeeland', *AZG* 1980, 188-221.
- Vet, Jan de, 'Verlichting en christendom in Nederland', in: Wantje Fritschy en Joop Toebes (red.), *Het ontstaan van het moderne Nederland, Staats- en natievorming tussen 1780-1830*, Nijmegen z.j., 94-122.
- Visser, J. Th. de, *Kerk en staat I-III*, Leiden [1926-1927].
- Vles, E.J., *Pieter Paulus (1753-1796). Patriot en staatsman*, Amsterdam 2004.
- Vliet, P. van der, *Onno Zwier van Haren (1713-1779). Staatsman en dichter*, Hilversum 1996.
- Vliet, Rietje van, *Elie Luzac (1721-1796). Boekverkoper van de Verlichting*, [Nijmegen] 2005 (diss. Leiden).
- Vloten, J. van, 'Uit Bellamy's nagelaten papieren, met eene plaat en houtsneden in den tekst', *AZG* 3 (1878) stuk 3, 121-290.
- Vogel-Wessels Boer, I.H., 'De Sint-Pieterskerk te Middelburg', *Zeeland. Tijdschrift van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* 8 (1999), 121-132.
- Vogel-Wessels Boer, I.H., 'Jacob Verheye van Citters (1753-1823). Magistraat, oudheidkundige en verzamelaar', *AZG* 1994, 109-144.
- Vos, P.D. de, *De vroedschap van Zierikzee van de tweede helft der 16e eeuw tot 1795*, Middelburg 1931.
- Vreede, G.W., *Mr. Laurens Pieter van de Spiegel en zijn tijdgenoten (1727-1800) I-IV*, Middelburg 1874-1877.
- Vries, Boudien de, 'Het sociaal-culturele leven: nut en vermaak', in: R.C.J. van Maanen en Dez. (red.), *Leiden. De geschiedenis van een Hollandse stad III, 1795-1896*, Leiden 2004.
- Vries, Joh. de, *De economische achteruitgang der Republiek in de achttiende eeuw*, Leiden 1968².

- Vries, M. de, en L.A. te Winkel, *Woordenboek der Nederlandsche taal I*, 's-Gravenhage en Leiden, 1882.
- Vries, M. de, *Feestrede bij de viering van het eeuwgetijde van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde*, Leiden 1867.
- Vries, Marleen de, *Beschaven! Letterkundige genootschappen in Nederland 1750-1800*, Nijmegen 2001.
- Vrij, E.V., 'Het collegegeschil tussen de hoogleraren A. Kluit en J. Luzac in 1786', *Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en omstreken* 63 (1971) 121-141.
- Vuyk, Simon, *De verdraagzame gemeente van vrije christenen. Remonstranten op de bres voor de Bataafse Republiek (1780-1800)*, Amsterdam 1995 (diss. Leiden).
- Vuyk, Simon, *Jacob Kantelaar. Veelzijdig verlicht verliezer, 1759-1821*, Zwolle 2005.
- Vuyk, Simon, *Uitdovende Verlichting. Remonstranten als deftige vaderlanders (1800-1860)*, Amsterdam 1998.
- Wagenaar, L., 'Walcheren in 1778', *AZG* 1903, 27-72.
- Wall, E.G.E. van der, 'De vaderlandse kerk en het vaderlandse verleden. De socratische oorlog over voorrechten en verdraagzaamheid, ca. 1769-ca. 1780', in: P.H.A.M. Abels e.a. (red.), *De kerk in de Kop. Bouwstenen tot de kerkgeschiedenis van Noord-West Overijssel*, 11-32.
- Wall, E.G.E. van der, *Verlicht christendom of verijnd heidendom. Jacob van Nuys Klinkenberg (1744-1817) en de Verlichting*, Leiden 1994.
- Wall, Ernestine van der, 'Between Grotius and Cocceius: The 'theologia prophetica' of Campegius Vitringa (1659-1722)', in: Henk J.M. Nellen en Edwin Rabbie (red.), *Hugo Grotius theologian. Essays in honour of G.H.M. Posthumus Meyjes*, Leiden 1994, 195-215.
- Wall, Ernestine van der, 'De Verlichting: christelijk of antichristelijk? Enkele twintigste-eeuwse visies', in: Jack de Mooij en Ineke Smit (red.), *Balans van een eeuw. Wendingen in de historiografie van het christendom 1901-2001*, Heerenveen 2002, 67-91.
- Wall, Ernestine van der, 'Geen natie van atheïsten. Pieter Paulus (1753-1796) over godsdienst en mensenrechten', *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden* 1995-1996, Leiden 1997.
- Wall, Ernestine van der, 'Religiekritiek en apologetiek in de achttiende eeuw. De dynamiek van een debat', *De Achttiende Eeuw. Documentatieblad van de Werkgroep Achttiende Eeuw* 32 (2000) 17-35.
- Wall, Ernestine van der, *Socrates in de hemel? Een achttiende-eeuwse polemiek over deugd, verdraagzaamheid en de vaderlandse kerk*, Hilversum 2000.
- Wall, Ernestine van der, en Leo Wessels (red.), *Een veelzijdige verstandhouding. Religie en Verlichting in Nederland 1650-1850*, Nijmegen 2007.
- Wessels, Leo, 'Vrijheid' of 'Gods Woord'. Twee interpretaties van de vaderlandse geschiedenis', in: Ernestine van der Wall en Leo Wessels (red.), *Een veelzijdige verstandhouding. Religie en Verlichting in Nederland 1650-1850*, Nijmegen 2007, 390-408.
- Wessels, L.H.M., *Bron, waarheid en de verandering der tijden. Jan Wagenaar (1709-1773), een historiografische studie* (Hollandse historische reeks 27), Den Haag 1996 (diss. Nijmegen).
- Wille, J., *De literator R.M. van Goens en zijn kring. Studiën over de achttiende eeuw I*, Zutphen 1937.
- Winkelman, H.P., *Geschiedkundige plaatsbeschrijving van Vlissingen*, Vlissingen 1873.
- Wissing, P.W. van, *Henricus van Bulderen (1718-1794) en zijn Zutphensche Courant*, Hilversum 2001.
- Worst, I.J.H., 'Constitution, history, and natural law. An eighteenth-century political debate in the Dutch Republic', in: Margaret C. Jacob en Wijnand M. Mijnhardt (red.), *The Dutch Republic in the eighteenth century. Decline, Enlightenment and revolution*, Ithaca en Londen 1992, 147-169.

- Woud, Auke van der, *De Bataafse hut. Verschuivingen in het beeld van de geschiedenis (1750-1850)*, Amsterdam 1990.
- Woude, C. van der, *Elias Annes Borger (1784-1820). Een geleerde-leven in het begin der 19^e eeuw* (Kampen cahiers 26), Kampen z.j.
- Woude, Corrie-Christine van der, 'Veilingcatalogi als bron voor boekhistorisch onderzoek', *De Achttiende Eeuw. Documentatieblad van de Werkgroep Achttiende Eeuw* 23 (1991) 47-57.
- Wyttenbach, Daniel, *Vita Davidis Ruhnkenii*, Leiden en Amsterdam 1799.
- Ypeij, A., en I.J. Dermout, *Geschiedenis der Nederlandsche Hervormde Kerk I-IV*, Breda 1819-1827.
- Zuidervaat, H.J., 'Mr. Johan Adriaen van de Perre (1738-1790). Portret van een Zeeuwse regent, mecenas en liefhebber van nuttige wetenschappen', *AZG* 1983, 1-169.
- Zuidervaat, H.J., *Van 'konstgenoten' en hemelsche fenomenen. Nederlandse sterrenkunde in de achttiende eeuw*, Rotterdam 1999.

Illustratieverantwoording

Omslag

Jona Willem te Water, Kleurenlitho door Leendert Springer, 1850 (UBL, 1368 C 24).

Binnenwerk

- p. 24: UBL, 1122 H 20.
- p. 28: UBL, 1223 A 16.
- p. 34: UBL, Singer 33320.
- p. 46: UBL, 1184 G 8.
- p. 60: UBUVA, sign. O-81 91.
- p. 104: UBL, 1141 F 24.
- p. 109: UBL, 1153 G 29:1.
- p. 110: UBL, 1153 G 29:1.
- p. 114 :UBL, 1141 F 24.
- p. 124: UBL, 1141 F 24.
- p. 132: UBL, 1141 F 24.
- p. 144: UBL, 1462 B 2.
- p. 148: UBL, 1462 B 5.
- p. 178: UBL, V 179: 1788.
- p. 226: UBL, BPL 1005.
- p. 250: UBL, Singer 29383 suppl.
- p. 266: UBL, 1115 B 35.
- p. 286: KNAW, Trippenhuis.

